

ФОНД АКТИВНИ ГРАЖДАНИ БЪЛГАРИЯ ПО ФМ НА ЕИП 2014-2021 г.

Фондация „Български адвокати за правата на човека“, в партньорство с Българския хелзинкски комитет, изпълнява тригодишен проект „Международните правозащитни стандарти на фокус“ с финансова подкрепа, предоставена от Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство.

ЕЛЕКТРОННО ИЗДАНИЕ

БЮЛЕТИН

СЪДЕБНА ПРАКТИКА ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Брой 43, ноември 2019 г.

В настоящия четиридесет и трети **бюлетин „Съдебна практика по правата на човека“** ще намерите кратки резюмета на решения, постановени през ноември 2019 г. от Европейския съд по правата на човека („ЕСПЧ“) по дела срещу други държави, анотации на всички решения на ЕСПЧ по дела срещу България, както и диспозитивите/анотации на решения на Съда на Европейския съюз по дела, касаещи права на човека, от същия месец.

Бюлетинът излиза в електронен вариант и се разпространява безплатно.

Съдържание

1. ДОПУСТИМОСТ НА ЖАЛБИТЕ ПРЕД ЕСПЧ	3
2. ЗАБРАНА НА ИЗТЕЗАНИЯТА И НЕЧОВЕШКОТО ИЛИ УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ ...	4
3. ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ	14
4. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС	24
5. ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЕН ЖИВОТ	30
6. СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ, НА СЪВЕСТТА И НА РЕЛИГИЯТА, НА СЪБРАНИЯТА И НА СДРУЖАВАНЕ	37
7. ЗАЩИТА НА СОБСТВЕНОСТТА	40
8. ДРУГИ ПРАВА	43

Амбицията на фондация „Български адвокати за правата на човека“ е този бюлетин да достига до максимално широк кръг представители на юридическата професия и да ги подпомага в работата им по прилагане на европейските правозащитни стандарти в България.

1. ДОПУСТИМОСТ НА ЖАЛБИТЕ ПРЕД ЕСПЧ

- ДЕЛА СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Жалбоподателите следва да изложат оплакванията си и да предоставят информация, която трябва да е достатъчна, за да позволи на Съда да прецени същността и обхвата на жалбата. Двусмислени изрази или изолирани думи не са достатъчни, за да се приеме, че е повдигнато дадено оплакване.

Оплакване, което не е било отхвърлено като недопустимо, но и не е било обявено за допустимо от отделението, попада в предмета на разглеждане пред Голямото отделение в производството по чл. 43 от Конвенцията.

Решение на Голямото отделение по делото [Pias and Ahmed v. Hungary \(no. 47287/15\)](#)

Виж по-долу в раздел [„Забрана на изтезанията“](#)

Предвиденото в чл. 5, § 5 от Конвенцията обезщетение е предимно парично, но това не изключва възможността за друг начин на обезщетяване. Намалването на срока на наказанието лишаване от свобода с 8 дни е адекватно обезщетение за 16 дни задържане под стража в непригодно за целта място. След като националните съдилища са признали нарушението и са присъдили обезщетение за него по начин, сравним с предоставянето на справедливото обезщетение, предвидено в чл. 41 от Конвенцията, жалбоподателят не може да твърди, че е жертва на нарушение на чл. 5, § 5 от Конвенцията.

Решение по допустимостта по делото [Porchet c. La Suisse](#)

Виж по-долу в раздел [„Право на свобода и сигурност“](#).

2. ЗАБРАНА НА ИЗТЕЗАНИЯТА И НЕЧОВЕШКОТО ИЛИ УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Във всички случаи, когато договаряща държава извежда търсецо убежище лице в трета междинна държава, без да разгледа по същество молбата му за закрила, независимо дали приемащата трета държава е членка на ЕС и страна по Конвенцията, отговорност на извеждащата държава е да изследва обстойно дали е налице реална опасност в тази трета приемаща държава лицето да бъде лишено от достъп до подходяща процедура за предоставяне на убежище, която да го защити от принудително връщане. Ако се установи, че съществуващите гаранции не са достатъчни, чл. 3 съдържа задължение лицата, търсеци закрила, да не бъдат изпращани в тази трета държава.

Решение на Голямото отделение по делото [Ilias and Ahmed v. Hungary \(no. 47287/15\)](#)

Фактите: Жалбоподателите са граждани на Бангладеш. Първият от тях напуснал страната през 2010-2011 г., и пребивавал в Индия, Пакистан, Иран и Турция. Вторият жалбоподател живял в Бангладеш до 2010 г., след което пребивавал в Индия, Пакистан, Дубай, Иран и Турция. През 2015 г. двамата се срещнали в Гърция и заедно отишли в тогавашната Бивша югославска република

Македония, а оттам в Сърбия. На 15 септември 2015 г. влезли в Унгария, в транзитната зона Рьоске, разположена на унгарска територия на границата със Сърбия. Прекарали в зоната 23 дни до постановяването на окончателни решения по молбите за убежище, които подали в деня на пристигането си.

Транзитната зона Рьоске се състояла от помещения в подвижни контейнери и тясно открито пространство, оградено от висока около четири метра ограда с бодлива тел отгоре. Цялата зона се охранявала от полиция и въоръжени охранители. Лицата, кандидатстващи за закрила, обитавали определената за целта зона за настаняване, състояща се от приблизително десет контейнера за живеене, обзаведени с три до пет легла и електрическа печка, пред които, на тясна ивица земя, имало определено място за разходка, достъпно за обитателите през целия ден. Имало отделен контейнер за санитарни цели и един по-голям, снабден с маси и столове, използван като обща стая. Били осигурени топла и студена течаща вода, електричество и храна без свинско месо три пъти дневно.

В деня на пристигането им жалбоподателите били интервюирани от Службата за гражданство и имиграция. Съгласно бележките на властите от интервютата, Унгария била първата страна, в която те са подали молби за закрила. С решения от същия ден молбите им били отхвърлени като недопустими с мотива, че Сърбия се счита за „трета сигурна страна“ и те не са оборили тази презумпция, като не са опитали да поискат убежище там. Било разпоредено експулсирането им. Жалбоподателите оспорили решенията по съдебен ред. На 21 септември с.г. съдът провел открити заседания, отменил решенията и върнал преписките за ново произнасяне, тъй като действителното положение

в Сърбия не било изследвано достатъчно и не бил даден тридневният срок за оборване на презумпцията. На 30 септември с.г. молбите били отхвърлени повторно. Впоследствие били издадени и заповеди за експулсиране на жалбоподателите. Те отново обжалвали отказите по съдебен ред. С решения от 5 октомври с.г. съдът потвърдил актовете на службата и на 8 октомври окончателните решения били връчени на жалбоподателите. Същия ден те били изведени от транзитната зона и влезли в Сърбия – според правителството доброволно. Според жалбоподателите сутринта на 8 октомври служител на Върховния комисариат за бежанците на ООН (ВКБООН) се срещнал с тях в транзитната зона и им обяснил, че могат да се върнат доброволно в Сърбия или да обжалват, като в последния случай ще бъдат задържани за още два месеца. Жалбоподателите изразили желание да обжалват и подписали жалба. След като служителят на ВКБООН си тръгнал, представители на властите им обяснили, че могат да избират между доброволно напускане или задържане и принудително предаване на сръбската полиция. Отказали да вземат жалбата. Жалбоподателите се почувствали застрашени и решили да напуснат. Полицейските служители им казали да преминават в Сърбия през гората, вместо през граничния пропускателен пункт. След намесата на служители на ВКБООН, жалбоподателите влезли в Сърбия през граничния пункт, а не през „зелена граница“.

Решението:

I. Предварителни възражения на правителството

79-89. Първото възражение на правителството е, че оплакването по чл. 13 във връзка с чл. 3 от Конвенцията относно условията за живот в транзитната зона е направено след изтичането на 6-месечния срок по чл. 35, § 1 от Конвенцията. Съдът не се съгласява със заключението на отделението, че жалбоподателите са формулирали оплакването своевременно, в предварителното си писмо¹. В него те са споменали, че унгарското право

¹ Каквото към онзи момент все още беше възможно да се подаде, за да се запази 6-месечният срок, при условие, че бъде последвано

не позволява съдебен контрол върху условията в транзитната зона, но са направили това в раздела относно оплакването си по чл. 5 от Конвенцията и от контекста се вижда, че се касае за условията с оглед на въпроса дали са били лишени от свобода. Съгласно практиката на Съда, за да се спре 6-месечният срок, се изисква очертаване на фактическите основания на оплакването и същността на твърдяното нарушение на Конвенцията. Според действалите към момента на подаването на жалбата практически указания, издадени от председателя на Съда, жалбоподателите следва да изложат оплакванията си и да предоставят информация, която „трябва да е достатъчна, за да позволи на Съда да прецени същността и обхвата на жалбата“. „Двусмислени изрази или изолирани думи не са достатъчни, за да се приеме, че е повдигнато дадено оплакване.“ В случая Съдът намира споменатия пасаж от предварителното писмо за прекалено двусмислен и отбелязва, че след като е разгледал това писмо и в останалата му част, както и жалбата, не открива в тях оплакване по чл. 13 във връзка с чл. 3 от липсата на вътрешноправни средства за защита по отношение на условията на живот в транзитната зона. Това оплакване е направено за първи път в писмения отговор на жалбоподателите, доста след изтичането на 6-месечния срок, и следователно е недопустимо.

90-94. Правителството поддържа и възражението си, че жалбоподателите нямат статуса на жертви на нарушение по смисъла на чл. 34 от Конвенцията що се отнася до основното на чл. 3 оплакване от изпращането им в Сърбия, тъй като на никакъв етап не са се оплакали пред сръбските власти или пред Съда да са били върнати от Сърбия или малтретирани там, т.е. към момента на производството по молбите им за убежище в Унгария те не били в риск. Отделението е отхвърлило това възражение. Съдът намира, че въпросът дали жалбоподателите са били изложени на риск би могъл да касае съществуването на оплакването им, а относно статуса им на жертви е достатъчно да се отбележи, че те са били пряко засегнати от

в определен кратък срок от подробно изложение на оплакванията във формуляра за жалба (Бел.ред.).

актовете и действията, от които се оплакват, тъй като заповедите за експулсирането им са подлежали на изпълнение и са били реално последвани от извеждането им от Унгария. С оглед на това те могат да твърдят, че са жертви на твърдяното нарушение.

95-98. По третото възражение на правителството – че Унгария е действала съгласно правото на Европейския съюз (ЕС), Съдът припомня, че „дори когато прилагат правото на ЕС, договарящите държави остават обвързани от задълженията, които са поели доброволно с присъединяването си към Конвенцията“. „Тези задължения обаче трябва да бъдат оценявани в светлината на презумпцията за съответствие с Конвенцията, установена в практиката на Съда, ако са изпълнени две условия: националните власти да нямат каквато и да било свобода на действие и да са предоставени пълните възможности на предвидения от правото на ЕС контролен механизъм (*Avotiņš v. Latvia* [GC], no. 17502/07, § 105, с направените там препратки). Държавата остава изцяло отговорна по Конвенцията за всички действия, попадащи извън нейните стриктни международни задължения.“ В случая приложимото право на ЕС се състои от директиви, които не налагат на Унгария задължението да действа по начина, по който е действала, включително да държи жалбоподателите в транзитната зона, да им забранява да влизат в Унгария, да не разглежда по същество молбите им за предоставяне на убежище, поради наличието на трета сигурна държава, и да обяви Сърбия за такава. Унгарските власти са упражнили дискреция, предоставена им от правото на ЕС, и предприетите от тях действия не попадат в кръга на поети от Унгария стриктни международни задължения. Следователно в настоящия случай презумпцията за еквивалентна защита от правната система на ЕС е неприложима и Унгария носи пълна отговорност по Конвенцията (подобен извод в *M.S.S. v. Belgium and Greece* [GC], no. 30696/09, § 340).

II. Твърдяното нарушение на чл. 3 от Конвенцията във връзка с експулсирането на жалбоподателите в Сърбия

98. Жалбоподателите се оплакват, че експулсирането им в Сърбия ги е изложило на

реална опасност от третиране в нарушение на чл. 3 от Конвенцията.

99. Отделението е установило нарушение на чл. 3, като е отбелязало, че до юли 2015 г. Унгария не е считала Сърбия за трета сигурна държава и правителството не е дало задоволително обяснение за промяната в тази позиция, особено като се имат предвид резервите на ВКБООН и на уважавани международни правозащитни организации. Унгарските власти не направили усилия да изключат възможността Сърбия да експулсира жалбоподателите в Гърция, където условията за прием на търсещи убежище лица са в нарушение на стандартите на Конвенцията. Като е взело предвид и други процедурни недостатъци, отделението е приело, че на жалбоподателите не са били предоставени ефективни гаранции за защита от реален риск да бъдат подложени на нечовешко или унижително отношение.

100-107. Жалбоподателите поддържат поспециално: а) че е съществувал риск да не бъдат приети в Сърбия или да бъдат лишени от достъп до процедура за търсене на убежище; б) че е съществувала и опасност от верижни принудителни извеждания и в) че не е имало изгледи да получат подходящо настаняване или подходяща защита с оглед на уязвимото им положение.

108-117. Правителството подчертава, че е важно международно признатото право да се търси убежище да се разграничава от претендираното право на приемане в предпочитана държава с цел търсене на убежище. ВКБООН се застъпвал за право на кандидатите да се домогват до държавата с най-благоприятни условия (*asylumshop-ping*), което довело до невъзможност за контролиране на имиграцията. Жалбоподателите не доказали *prima facie* преследване в страната си по произход. Сърбия била сметена за трета сигурна държава, защото като кандидатка за приемане в ЕС поела ангажменти и получавала подкрепа, както и за да може Унгария да осигури по-бърза и ефективна процедура за убежище, като запази приложимите гаранции, предвид безпрецедентната мигрантска вълна и нарастващите злоупотреби с правото на убежище в разглеждания период. Доклади на ВКБООН и дела пред Съда не сочели

Сърбия да нарушава принципа на забрана за връщане – отделението интерпретирало неправилно публикувания през 2012 г. доклад на ВКБООН. Жалбоподателите разполагали с възможност да оборят презумпцията за трета сигурна държава, но направили само бланкетни възражения, без да изтъкнат какъвто и да било индивидуален риск. Фактът, че не били предадени на сръбските власти по процедурата за реадмисия, не бил пречка да потърсят убежище в Сърбия, а и било ясно, че те нямат такова намерение, поради което евентуални недостатъци на сръбската система били ирелевантни. Накрая, нищо не показвало, че в Сърбия жалбоподателите биха били оставени без храна, условия за поддържане на хигиена или подслон – ВКБООН не отбелязвал сериозни случаи на negliжиране, като тези в Гърция.

118-122. Съгласно чл. 36, § 2 от Конвенцията, становища са представили и трети страни. Според българското правителство, преди да ангажира косвената отговорност на дадена държава при експулсиране и извеждане, Съдът трябва да анализира много внимателно съществуването на реална опасност от малтретиране в държавата по произход, а ако търсещите убежище са изпратени обратно в трета, „междинна“ страна – и въпроса дали там условията за живот и задържане на такива лица достигат прага на суровост по чл. 3. В случаи на експулсиране в държава – страна по Конвенцията, отговорността на експулсиращата държава следвало да бъде ангажирана само при съвсем изключителни обстоятелства. Полското правителство счита, че по принцип чужденец, който твърди, че в дадена страна има риск от малтретиране, трябва да го докаже. Директива 2013/32/ЕС давала на държавите – членки на ЕС право да приемат списъци на сигурни трети страни и правният ред на Съюза осигурявал зачитане на основните права, включително чрез упражнявания от институциите му контрол. Руското правителство подчертава, че като не изследва основанията, на които се търси убежище, Съдът размива разликата между мигранти и бежанци и по този начин подкопава защитата, от която се нуждаят последните. Според ВКБООН концепцията за сигурна трета страна следва да се прилага, когато дадено лице е могло да потърси междуна-

родна закрила в „предишна“ държава, но не го е сторило. Независимо че дадена държава се счита за сигурна, извеждането в нея трябвало да се преценява конкретно за всяко отделно лице, при пълно зачитане на приложимите процедурни гаранции.

123. С оглед на твърдението на правителството, че жалбоподателите са напуснали транзитната зона доброволно, което може да се тълкува в смисъл, че Унгария не носи отговорност за експулсирането им, Съдът отбелязва, че е било налице решение за експулсиране, а и видно от начина, по който жалбоподателите са се върнали в Сърбия, те не са го сторили доброволно. Следователно Унгария носи отговорност за извеждането им от страната.

124-127. Съдът припомня установените в практиката му общи принципи в случаи на експулсиране – забраната за нечовешко или унижително отнасяне като основна ценност, тясно свързана със зачитането на човешкото достойнство, което е част от самата същност на Конвенцията (*Khlaifia and Others v. Italy* [ГО], no. 16483/12, § 158); правото на договарящите държави да контролират влизането, пребиваването и извеждането на чужденци, като спазват международноправните си задължения, включително и тези по Конвенцията; липсата на право на политическо убежище в Конвенцията и протоколите към нея (*Sharifi v. Austria*, no. 60104/08, § 28). 1 „Въпреки това депортирането, екстра-дирането или каквато и да е друга мярка за извеждането на чужденец извън територията може да повдигне въпрос по чл. 3, а оттам и да ангажира отговорността на договарящата държава по Конвенцията, когато има сериозни и проверени основания да се заключи, че ако бъде експулсирано, засегнатото лице би било изложено на реална опасност от третиране в нарушение на чл. 3 в приемащата държава. При такива обстоятелства чл. 3 съдържа задължение лицето да не бъде изпратено в тази държава“ (напр. *Hirsi Jamaa and Others v. Italy* [GC], no. 27765/09, § 114), като „преценката за наличието им трябва да бъде задълбочена и неизбежно включва изследване от страна на компетентните национални органи, а впоследствие и от Съда, на условията в приемащата държава от

гледна точка на стандартите по чл. 3“ (*Mamatkulov and Askarov v. Turkey* [GC], nos. 46827/99, 46951/99, § 67). Тези стандарти предполагат, че за да попадне в обхвата на чл. 3, малтретирането, от което се опасява жалбоподателят, трябва да достига една минимална степен на суровост. Това се преценява в зависимост от всички обстоятелства по делото (*Hilal v. the United Kingdom*, no. 45276/99, § 60).

128-133. Горните принципи са приложими и в контекста на оплаквания срещу експулсиране на лица, търсещи убежище, но са възможни различни ситуации и съответно различни задължения на държавата. Когато договарящата държава е избрала да изведе такива лица в трета държава, тя носи отговорността да не ги депортира, ако са налице сериозни основания да се смята, че това би ги изложило пряко (т.е. в третата държава) или непряко (в държавата им по произход или друга държава) на опасност от третиране в нарушение на чл. 3 (*M.S.S. v. Belgium and Greece*, §§ 342, 343 and 362-68). „Когато обаче договарящата държава планира да изведе търсецо убежище лице в трета държава, без да е разгледала по същество молбата му за закрила, нейното задължение да не го излага на реален риск от третиране в нарушение на чл. 3 се изпълнява по начин, различен от този в случаите на връщане в държавата по произход.“ Тъй като извеждащата държава изхожда от това, че именно приемащата трета държава ще разгледа по същество евентуална молба за предоставяне на убежище, „основният въпрос пред [властите ѝ] е дали там лицето ще има достъп до подходяща процедура за търсене на закрила“. „Освен този основен въпрос, ако твърдяната опасност от третиране в нарушение на чл. 3 се отнася например до условията на задържане или на живот на търсещите убежище в приемащата трета държава, тази опасност също трябва да бъде обсъдена от експулсиращата държава.“ Както Съдът е посочил по делото *Mohammadi v. Austria* (no. 71932/12, § 60) относно връщане от една държава – членка на ЕС в друга такава, „извеждащата държава трябва да се увери, че процедурите по предоставяне на убежище в приемащата трета държава дават достатъчни гаранции, че търсецо закрила лице няма да бъде върнато – пряко или

непряко – в държавата си по произход, без надлежна оценка на опасностите, пред които може да бъде изправено от гледна точка на чл. 3 от Конвенцията“ (също напр. *M.S.S. v. Belgium and Greece*, § 358).

1342-138. „Съдът добавя, че във всички случаи, когато договаряща държава извежда търсецо убежище лице в трета междинна държава, без да разгледа по същество молбата му за закрила, независимо дали приемащата трета държава е членка на ЕС и страна по Конвенцията, отговорност на извеждащата държава е да изследва обстойно дали е налице реална опасност лицето, търсецо закрила, да бъде лишено в тази трета приемаща държава от достъп до подходяща процедура за предоставяне на убежище, която да го защити от принудително връщане. Ако се установи, че съществуващите гаранции не са достатъчни, чл. 3 съдържа задължение лицата, търсещи закрила, да не бъдат изпращани в тази трета държава.“ Във връзка със становищата, че следва да се прави разграничение между действителни бежанци и мигранти, Съдът отбелязва, че „[к]огато договаряща държава извежда търсещи убежище лица към трета страна, без да разглежда по същество молбите им за закрила, е важно да не се изпуска от внимание, че при това положение е невъзможно да се знае дали те са изправени пред опасност от третиране в нарушение на чл. 3 в държавата им по произход или са просто икономически мигранти“. „Заклучение по този въпрос, на което властите биха могли да се позоват, може да се направи единствено с постановено в резултат на проведена правна процедура решение.“ Ако такава липсва, изпращането в трета държава трябва да се предхожда от обстойно изследване дали процедурите там гарантират достатъчно, че търсещият закрила няма да бъде върнат пряко или непряко в държавата си по произход без надлежна преценка на рисковете от гледна точка на чл. 3 от Конвенцията. „[К]онстатация, че търсещият закрила не е бил изложен на рискове в държавата си по произход, направена постфактум във вътрешно или международноправно производство, не може да освободи с обратна сила държавата от описаното по-горе процесуално задължение. В противен случай търсещите убежище,

изправени пред опасност за живота си в държавата по произход, могат да бъдат законно и набързо изпращани в „несигурни“ трети страни. Подобен подход на практика би обезсмислил забраната за малтретиране в случаите на експулсиране на търсещи убежище.“ Съдът не отрича, че се случват злоупотреби, но „намира, че държавите могат да се справят с този проблем, без да посягат на гаранциите срещу малтретиране, залегнали в чл. 3“, за което е достатъчно да изследват системата за предоставяне на закрила в третата страна или да разгледат молбата за убежище по същество и да я отхвърлят, ако е неоснователна.

139-141. „[С]поменатото по-горе задължение изисква от националните власти, прилагащи режима за „третата сигурна страна“, да провеждат обстойно изследване на релевантните условия в съответната трета държава и в частност достъпността и надеждността на системата ѝ за предоставяне на убежище“. По-специално, в тежест на търсещите убежище е да изтъкнат и докажат личните обстоятелства, които не могат да бъдат известни на властите, но последните „са длъжни да извършват по собствена инициатива актуална оценка най-вече на достъпността и функционирането на системата за предоставяне на убежище в приемащата държава и на гаранциите, които тя предоставя на практика“. „Експулсиращата държава не може просто да презумира, че в приемащата трета държава търсещият убежище ще бъде третиран в съответствие със стандартите по Конвенцията, а напротив, трябва първо да провери как властите в тази държава прилагат на практика законодателството ѝ за убежището“ (*M.S.S. v. Belgium and Greece*, § 359).

142-150. Унгарските власти не са разгледали по същество молбите на жалбоподателите за убежище, т.е. дали те биха били застрашени от малтретиране в държавата си по произход Бангладеш, а са ги обявили за недопустими на основанието, че те са дошли от Сърбия, която според тях е била сигурна трета държава и е могла да поеме отговорността за разглеждане на тези молби по същество. Задачата на Съда е да се произнесе по същината на оплакването, а именно че жалбоподателите са били експулсирани в

Сърбия въпреки ясните индикации, че там няма да имат достъп до адекватна процедура за убежище, която да ги защити от връщане. Той не следва да действа като първоинстанционен съд и да разглежда въпроси по съществуването на молбите за убежище, когато държавата ответник е направила легитимния избор да не ги разгледа и експулсирането се основава на приложението на режима на „сигурната трета държава“. Въпросът дали е имало защитимо твърдение за рискове в държавата по произход е от значение в случаите, в които извеждащата държава се е занимала с тези рискове. Съдът трябва да изследва: 1) дали властите са взели предвид по подходящ начин и по собствена инициатива достъпната обща информация относно Сърбия и системата ѝ за предоставяне на убежище и 2) дали на жалбоподателите е дадена достатъчна възможност да докажат, че Сърбия не е сигурна трета държава в техния конкретен случай.

151-162. Конвенцията не забранява изготвянето на списъци на страни, за които се презумира, че са сигурни за лицата, търсещи убежище. Това се практикува от държавите – членки на ЕС, при условията на Директива 2013/32/ЕС. „Според Съда обаче всяка презумпция, че дадена държава е „сигурна“, трябва, ако на нея се основава решение относно конкретно търсецо убежище лице, да бъде достатъчно добре подкрепена от анализ на съответните условия в тази държава и в частност на системата ѝ за предоставяне на закрила.“ Правителството не изтъква факти, които да показват, че при приемането на тази презумпция през 2015 г. е извършен обстоен анализ на риска от липса на ефективен достъп до процедура за убежище в Сърбия, в т.ч. риск от връщане. Съдът отчита предизвикателството, пред което са били изправени унгарските власти в този период на наплив на чужденци, търсещи международна закрила или път към Западна Европа през границите на Унгария. Въпреки това абсолютният характер на забраната за малтретиране, установена в чл. 3 от Конвенцията, повелява извършването на адекватна преценка на рисковете в съответната трета държава. Що се отнася до индивидуалната преценка, направена в случая на жалбоподателите, властите не са обърнали достатъчно внимание на непроти-

воречивата обща информация, че в разглеждания период търсещите убежище, върнати в Сърбия, са били изправени пред реална опасност от произволно връщане в Република Северна Македония, а след това и в Гърция, където биха попаднали в условия, несъвместими с чл. 3. За тази опасност свидетелстват констатациите на ВКБООН в доклада му от 2012 г., потвърден с доклад от май 2016 г., както и други достъпни източници. При това унгарските власти са увеличили риска за жалбоподателите, като вместо да уредят връщането им със сръбските власти, са ги принудили да прекосят границата, без каквото и да е усилие да получат гаранции. Доводът на правителството, че Унгария не следва да понася тежестта от пропуските на други държави – страни по Конвенцията, не може да представлява оправдание.

163-165. С оглед на изложеното Съдът приема, че Унгария не е изпълнила процедурното си задължение по чл. 3 от Конвенцията да оцени опасността от третиране в противоречие с тази разпоредба, преди да изведе жалбоподателите от страната. Това е достатъчно за установяване на нарушение на чл. 3 и Съдът не намира за необходимо да се произнесе дали той е нарушен на допълнителното основание, че унгарските власти не са преценили риска за жалбоподателите от неподходящи условия за прием на търсещи закрила лица в Сърбия.

III. Твърдяното нарушение на чл. 13 във връзка с чл. 3 относно вътрешноправните средства за защита срещу експулсирането на жалбоподателите в Сърбия

166-169. Жалбоподателите се оплакват от неефективност на тези вътрешноправни средства за защита. Отделението е приело, че не е необходимо да разгледа допустимостта и основателността на това оплакване. Въпросът е дали оплакване, което не е било отхвърлено като недопустимо, но и не е било обявено за допустимо от отделението, попада в предмета на разглеждане пред Голямото отделение в процедурата по чл. 43 от Конвенцията.

170-179. Като припомня изводите си по редица дела, Съдът отбелязва, че изключването на обявени за недопустими оплаквания

от обхвата на делото пред Голямото отделение може да се приеме за произтичащо от установената практика, че решението, с което дадено оплакване се обявява за недопустимо, е окончателно. Напротив – по оплакване, което не е било обявено за недопустимо, не е налице окончателно решение, слагащо край на разглеждането му. „[П]рекалено стриктният подход при определяне границите на предмета на разглеждане пред Голямото отделение може да накърни функцията му на господар по отношение на правната квалификация на фактите по делото що се отнася до оплаквания, които не са били обявени за недопустими. Освен това, ако се приеме, че дадено оплакване, което не е било обявено за недопустимо от отделението, не попада в обхвата на делото пред Голямото отделение, това би било равнозначно на неговото де факто отхвърляне като недопустимо. Такъв резултат обаче е неприемлив, тъй като би попречил на Голямото отделение да разгледа въпроса за допустимостта на оплакването в случаите, в които отделението не го е сторило, без да е изложило никакви мотиви.“ Поради това въпросното оплакване попада в предмета на разглеждане пред Голямото отделение. В случая, с оглед на установеното нарушение на чл. 3, Съдът се съгласява с отделението, че тъй като твърдените процедурни недостатъци при разглеждането на молбите за убежище и жалбите срещу постановените по тях откази са изследвани достатъчно в светлината на тази разпоредба, не е необходимо допустимостта и основателността на оплакването относно същите недостатъци да бъдат разгледани и по чл. 13.

IV. Твърдяното нарушение на чл. 3 от Конвенцията във връзка с условията в транзитната зона

180-185. Жалбоподателите посочват, че отделението не е констатирало нарушение на чл. 3, като се е позовало на заключението на Комитета за предотвратяване на изтезанията, че материалните условия в транзитната зона са задоволителни, и на сравнително краткия им престой там. Според тях то е пренебрегнало извода на Комитета, че условията са подходящи само за много кратък престой, както и тяхната особена уязвимост поради тежките условия и малтрети-

рането, които са преживели по време на пребиваването си в различни страни. Правителството подкрепя извода на отделението. 186-194. Съдът възприема анализа на отделението по отношение на материалните условия в транзитната зона и срока на престоя на жалбоподателите там, както и извода му, че търсещите убежище несъмнено са уязвими поради травмиращите си преживявания, но няма данни за по-голяма уязвимост на жалбоподателите в сравнение с всеки друг пълнолетен кандидат за убежище в зоната по същото време. Като взема предвид и предоставената им възможност за контакт с другите търсещи закрила, с представителите на ВКБООН, НПО и адвокат, Съдът намира, че положението, от което се оплакват, не е достигнало минималното ниво на суровост, за да се приеме за малтретиране по смисъла на чл. 3 от Конвенцията, и следователно не е налице нарушение на тази разпоредба.

V. Твърдяното нарушение на чл. 5, §§ 1 и 4 от Конвенцията

195-209. По оплакването на жалбоподателите, че в транзитната зона са били ограничени в нарушение на тези разпоредби, отделението е приело, че те са били де факто лишени от свободата си, тъй като са били в охраняван комплекс и не са имали възможност да го напуснат в посока към Унгария, но също така – освен ако се откажат от молбите си за убежище и поемат риска от връщане – и към Сърбия. Отделението е установило нарушение на чл. 5, § 1 поради недостатъчната точност и предвидимост на приложимите вътрешноправни разпоредби и липсата на формално решение, а следователно и мотиви за задържането им, което довело и до невъзможност да го обжалват пред съд, в нарушение на чл. 5, § 4. Жалбоподателите подкрепят тези изводи, а ответното правителство поддържа, че международното право може да се тълкува като предоставящо право на приемане на територията единствено по отношение на бежанците, пристигащи направо от държавата, в която са били преследвани, или при пряка заплаха за живота или физическата им неприкосновеност; че когато става въпрос за доброволно искане за приемане под юрисдикцията на дадена държава, „затварянето“ в зона за изчакване не представлява факти-

ческо задържане, а присъщо ограничение на свободата на придвижване; че за разлика от транзитните зони на летищата, тези на границата са отворени към съседната държава и Сърбия не е спирала чужденци да влязат обратно на територията ѝ, за което не е имало и финансови или практически пречки; че като страна по Конвенцията и по Женевската конвенция Сърбия предлага сравнима защита; че настаняването им в транзитната зона е имало основание в унгарското право, било е с цел съгласно чл. 5, § 1, б. „f“ и върху него е бил упражнен съдебен контрол.

210-216. По спорния между страните въпрос дали е било налице фактическо лишаване от свобода и следователно дали чл. 5 е приложим, Съдът припомня, че „правото на свобода“ касае физическата свобода, т.е. не се отнася до простото ограничаване на свободата на придвижване, което е предмет на чл. 2 от Протокол № 4. Въпреки че понякога разграничаването им не е лесна задача, Съдът трябва да го направи, за да се произнесе по приложимостта на чл. 5 (*Khlaifia and Others v. Italy* [GC], no. 16483/12, § 64). „За да се определи дали дадено лице е било „лишено от свобода“ по смисъла на чл. 5, отправната точка трябва да бъде конкретното положение на това лице и трябва да се отчетат редица фактори, като вида, продължителността, последиците и начина на изпълнение на мярката“ (*Nada v. Switzerland* [GC], no. 10593/08, § 225). „Разликата между лишаване от свобода и нейното ограничаване е в степента или интензитета, а не в характера или същността“ (*De Tommaso v. Italy* [GC], no. 43395/09, § 80, *Kasparov v. Russia*, no. 53659/07, § 36). В случаите на кандидати за убежище подходът на Съда при това разграничаване следва да бъде практически и реалистичен, с оглед на съвременните условия и предизвикателства. От значение е да се признае правото на държавите, при спазване на международните им задължения, да контролират границите си и да предприемат мерки срещу чужденци, които се опитват да заобиколят ограниченията относно имиграцията.

217-218. Факторите, въз основа на които Съдът е преценявал дали става въпрос за ограничаване на свободата на придвижване

или за лишаване от свобода на чужденци в транзитни зони на летища и приемни центрове за идентификация и регистрация на мигранти, и които той счита за относими, *mutatis mutandis*, и по настоящото дело, могат да бъдат обобщени както следва: „а) конкретното положение на жалбоподателите и изборът, който са направили; б) приложимата вътрешноправна уредба и целта ѝ; в) съответната продължителност на престоя, особено в светлината на преследваната цел и на процедурната защита, с която жалбоподателите са разполагали по време на разглежданите събития и г) естеството и степента на конкретните ограничения, наложени на жалбоподателите или фактически претърпени от тях“.

219. Настоящият случай е първият пред Съда, в който става въпрос за транзитна зона, разположена на сухопътната граница между две държави – членки на Съвета на Европа, където търсещите убежище е трябвало да пребивават, докато се разглежда допустимостта на молбите им за закрила. Специфичната цел, както и материалните и правни характеристики на такива зони неизбежно ще имат отражение при анализа относно приложимостта на чл. 5.

220-223. Във връзка с положението и избора на жалбоподателите Съдът отбелязва, че те са влезли в транзитната зона по своя инициатива с цел да търсят закрила в Унгария. Това не изключва възможността да са попаднали в положение на де факто лишаване от свобода, но е релевантно съображение и трябва да се разгледа в светлината на останалите обстоятелства. Във всички случаи унгарските власти са имали правото да извършат необходимите проверки и да разгледат исканията им, преди да вземат решение дали да ги допуснат. Съдът отбелязва и че жалбоподателите не са прекосили границата от Сърбия поради пряка и непосредствена опасност за живота или здравето им, а са го направили по тяхна собствена свободна воля.

224-230. Относно вътрешноправната уредба, която е целяла създаването на място за престой докато бъде взето решение дали търсещите убежище да бъдат допуснати на територията, относимо, макар и не реша-

ващо, е обстоятелството, че още в деня на влизането на жалбоподателите е било разпоредено тяхното експулсиране и те са останали, за да изчакат изхода от обжалването. При липсата на други значими фактори, положението на лице, кандидатстващо за влизане и изчакващо за кратък период от време проверката относно правото му да влезе, не може да се окачестви като лишаване от свобода, за което е отговорна държавата, защото властите предприемат единствено стъпки в отговор на искането му. От значение е, че вътрешното право предвижда процедурни гаранции относно придвижването на молбите за убежище и ограничение относно продължителността на пребиваването в транзитната зона, които са били и спазени. В случаи като настоящия, стига престоят в транзитната зона да не надхвърля значително необходимото за разглеждане на молбата за убежище време и да не са налице изключителни обстоятелства, сама по себе си продължителността на престоя не е решаваща за приложимостта на чл. 5, особено при наличието на процедурни гаранции срещу прекомерен срок на очакване. Наличието на нормативно ограничение на срока на престой в транзитната зона е от голямо значение в това отношение. В случая, въпреки наплива на търсещи убежище, властите са разгледали искането за допускане в страната без забавяне.

231-249. Що се отнася до ограниченията на които са били подложени жалбоподателите, Съдът отбелязва, че с оглед на площта на зоната и на начина, по който е била контролирана, свободата им на придвижване е била ограничена силно, подобно на места за лишаване от свобода с по-леки режими, но не и ненужно, нито до степен или по начин, които да не са били свързани с разглеждането на молбата им. При това те са прекарвали там период, който не е надхвърлял строго необходимото за целта. За разлика от лица, държани в летищни транзитни зони, възможността им да напуснат граничната транзитна зона е била реална, а не само теоретична. Те са имали практическата възможност да прекосят границата пеша и да влязат в Сърбия, която е държава, обвързана от Женевската конвенция за статута на бежанците. „[К]огато – както в настоящия случай – съвкупността от всички други

относими фактори не разкрива положение на де факто лишаване от свобода и търсещите закрила са могли да се върнат в третата междинна държава, от която са дошли, без непосредствена опасност за живота или здравето им, известна на властите или доведена до вниманието им към съответния момент, чл. 5 не може да се приеме за приложим към тяхното положение в гранична транзитна зона за изчакване разглеждането на молбите им за закрила само на основание неизпълнение от страна на властите на техните задължения по чл. 3, които са отделни. Конвенцията не може да се тълкува като създаваща такава връзка между приложимостта на чл. 5 и отделния въпрос, касаещ съобразяването на властите с чл. 3.“ Рискът жалбоподателите да загубят възможността молбите им за убежище да бъдат разгледани в Унгария и страхът им, че в Сърбия няма да имат адекватен достъп до процедурите за убежище, са относими от гледна точка на чл. 3, но не се отразяват на практическата им възможност да се върнат там. С оглед на това те не са направили престоя на жалбоподателите в транзитната зона принудителен от гледна точка на чл. 5. Предвид изложеното те не са били лишени от свободата си по смисъла на чл. 5 и той е неприложим.

250-251. Следователно оплакванията по чл. 5, §§ 1 и 4 от Конвенцията са несъвместими *ratione materiae с разпоредбите* ѝ и в тази част жалбата трябва да бъде обявена за недопустима.

Ужасяващите условия, при които жалбоподателите са живели в транзитната зона на летище Шереметиево в очакване на изхода от производството по молбите им за убежище и които е трябвало да търпят дълго време, при пълна липса на грижа от страна на властите, са несъвместими с изискването за зачитане на човешкото достойнство и представляват унижително отношение, в нарушение на чл. 3 от Конвенцията.

Решение на Голямото отделение по делото [Z.A. and Others v. Russia](#) (no. 61411/15)

Виж по-долу в раздел „Право на свобода и сигурност“.

3. ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Съдът обобщава факторите, въз основа на които е преценявал дали става въпрос за ограничаване на свободата на придвижване или за лишаване от свобода на чужденци в транзитни зони на летища и приемни центрове за идентификация и регистрация на мигранти, и които той счита за относими, *mutatis mutandis*, и по настоящото дело – първото пред него относно транзитна зона, разположена на сухопътната граница между две държави – членки на Съвета на Европа, където търсещите убежище е трябвало да пребивават, докато се разглежда допустимостта на молбите им за закрила. Специфичната цел, както и материалните и правни характеристики на такива зони следва да се отчетат при анализа относно приложимостта на чл. 5.

Решение на Голямото отделение по делото [Ilias and Ahmed v. Hungary \(no. 47287/15\)](#)

Виж по-горе в раздел [„Забрана на изтезанията“](#).

В транзитната зона на летището жалбоподателите са били лишени от свободата си по смисъла на чл. 5, като се имат предвид: липсата на вътрешноправни разпоредби, определящи максималния срок на престоя им там, до голяма степен незаконният характер и прекомерната продължителност на този престой, значителното забавяне на разглеждането на молбите им за убежище, характеристиките на мястото и контролът, на който са били подложени, както и фактът, че не са имали практическа възможност да напуснат зоната. Това задържане не е отговаряло на целите на чл. 5, § 1, б. „f“, тъй като не е имало основание в закона, а и достъпът им до процедурата за подаване на молба за убежище е бил затруднен, били са задържани на напълно неподходящо за продължителен престой място и всеки от тях е останал в транзитната зона за период, безспорно прекомерен с оглед на естеството и целта на процедурата.

Решение на Голямото отделение по делото [Z.A. and Others v. Russia \(no. 61411/15\)](#)

Фактите: Първият жалбоподател – г-н Z.A., иракски гражданин, избягал от Ирак в Турция. През 2015 г. заминал за Китай и се опитал да се влезе обратно в Турция с полет през Москва, но не бил допуснат без виза и бил върнат в Москва, където кацнал на летище Шереметиево на 27 юли 2015 г. Руските граничните служби („РГС“) към Федералната служба за сигурност не му

позволили да премине граничния контрол и иззели паспорта му. На 29 юли с.г. той подал молба за статут на бежанец. Интервюто с представител на органа по миграция било проведено на 17 септември в транзитната зона на летището. На 23 септември молбата му била приета за разглеждане по същество и с решение от 10 ноември била отхвърлена с мотива, че е напуснал Ирак по икономически причини. На 3 декември г-н Z.A. обжалвал отказа по административен ред. Жалбата му била оставена без уважение на 29 декември. На 1 февруари 2016 г. подал жалба по съдебен ред, която била отхвърлена с решение от 12 май с.г. Междувременно, на 5 февруари 2016 г. Върховният комисариат за бежанците на ООН („ВКБООН“) признал жалбоподателя за лице, нуждаещо се от международна закрила, и предприел действия по презаселване, вследствие на което на 17 март с.г. жалбоподателят заминал за Дания.

Вторият жалбоподател, г-н М.В., който имал паспорт, издаден от палестинските власти, живял на законно основание в Русия от април 2013 до февруари 2014 г. След изтичането на срока на визата му бил осъден за нарушаване на миграционното законодателство и било разпоредено експулсирането му. На 21 август 2015 г. жалбоподателят отлетял към ивицата Газа през Кайро, но гранично-пропускателният пункт между Египет и ивицата Газа бил затворен и на 23 август с.г. египетските власти го върнали в Москва. Тъй като г-н М.В. нямал валидна виза, му било отказано да влезе в страната, а паспортът му бил иззет от РГС. Три седмици по-късно той подал молба за статут на бежанец. Бил интервюиран на 14 ноември 2015 г. в транзитната зона, а молбата му била приета за разглеждане по същество на 20 ноември с.г. На 1 декември с.г. административният орган постановил отказ с мотива, че жалбоподателят не е доказал да е лично застрашен от преследване в Палестина. Жалбата му срещу отказа била оставена без уважение със съдебно решение от 12 май 2016 г. Междувременно, на 13 февруари с.г. гранично-пропускателният пункт между Египет и ивицата Газа бил отворен и г-н М.В. се съгласил да отлети за Египет.

Третият жалбоподател, г-н А.М., е гражданин на Сомалия. След като през 2012 г. той и семейството му станали жертви на заплахи от страна на терористичната групировка Ал-Шабаб и насилие, избягал в Йемен и през 2014 г. придобил йеменско гражданство, но се наложило да избяга и оттам поради засилването на въоръжените сблъсъци и личен конфликт. През март 2015 г. г-н А.М. заминал за Куба с полет Сана-Иstanbul-Москва-Хавана. В Куба молбата му за убежище не била разгледана. Той заминал за Еквадор, където не бил допуснат и бил изпратен обратно в Куба, а след това, на 9 април 2015 г., бил депортиран в Русия. На летище Шереметиево на г-н А.М. било отказано да премине през граничния контрол, а паспортът му бил иззет от РГС. На 10 април с.г. той кандидатствал за статут на бежанец. Интервюто му било проведено в транзитната зона на 1 юли, когато и молбата му била приета за разглеждане по същество. На 1 октомври молбата била оставена без уважение с мотиви, че семейството на жалбоподателя все още живее в Сомалия, без да бъде преследвано, и следователно той може да бъде депортиран там. Със съдебно решение от 6 февруари 2017 г. отказът бил потвърден. На 15 декември 2015 г. жалбоподателят подал и молба за временна закрила, която също била оставена без уважение, а отказът бил потвърден от съда с решение от 19 май 2016 г. Междувременно, на 24 февруари 2016 г. ВКБООН признал жалбоподателя за лице, нуждаещо се от международна закрила. Жалбоподателят се съгласил да се върне в Сомалия и на 9 март 2017 г., по споразумение между ВКБООН и турските авиолинии, заминал за Могадишу през Istanbul.

Четвъртият жалбоподател – г-н Хасан Ясийн, сирийски гражданин, напуснал Сирия след започването на въоръжените сблъсъци и заминал за Ливан, а през 2014 г. влязъл в Русия с бизнес виза и останал там след изтичането на срока ѝ. През септември с.г. бил осъден за неспазване на миграционното законодателство и било разпоредено експулсирането му. След отказ на властите да уважат молбата му за временна закрила, жалбоподателят отново бил осъден. На 8 септември 2015 г. заминал за Бейрут, но ливанските власти не го

допуснали на територията на страната и на следващия ден го върнали в Москва. На летище Шереметиево му било отказано да премине през граничния контрол и паспортът му бил иззет от РГС. На 19 септември 2015 г. жалбоподателят подал молба, за която страните спорят дали е била за временна закрила или за предоставяне на статут на бежанец. На 5 октомври с.г. жалбоподателят подал нова молба за предоставяне на статут на бежанец. Той бил интервюиран на 3 ноември с.г. в транзитната зона, когато била приета за разглеждане по същество и молбата му от 19 септември. С решение от 21 декември с.г. административният орган отказал предоставянето на временна закрила с мотива, че жалбоподателят е напуснал Сирия по икономически причини. Г-н Ясийн обжалвал по административен ред, като обърнал внимание, че молбата му е за предоставяне на статут на бежанец. На 29 декември подал нова такава молба. Жалбата му била оставена без уважение на 4 февруари 2016 г. Г-н Ясийн обжалвал по съдебен ред и отново подал молба за предоставяне на статут на бежанец. С решение от 31 август 2016 г. съдът оставил отказа в сила. Междувременно, на 21 април 2016 г. ВКБООН признал жалбоподателя за лице, нуждаещо се от международна закрила, и предприел действия по презаселване, вследствие на което на 11 май с.г. г-н Ясийн заминал за Швеция.

Съгласно руското законодателство, в началото на производството за разглеждане на молбата за убежище по същество миграционните власти издават и връчват на кандидата удостоверение, че молбата му е в процес на разглеждане, което му служи като документ за самоличност и му признава редица права, като право на парична и медицинска помощ, на постъпване в център за временно настаняване, на храна и услуги в този център, на преводач. На нито един от жалбоподателите не било връчено такова удостоверение.

Правителството не представя информация за условията, при които жалбоподателите са живели в транзитната зона на летището. Според описанието на жалбоподателите те спели на дюшеци на пода в зоната за качване на борда, която била постоянно осветена,

претъпкана и шумна; нямали лесен достъп до душеве – единственият безплатен душ се намирал в стаята за задържани, ключ за която им бил даден няколко пъти само през първата седмица от престоя им; нямали достъп до чист въздух или възможност да излизат на открито; нямали достъп до нотариус, което ги възпрепятствало да подписват нотариално заверени пълномощни, изисквани съгласно руското законодателство за назначаване на представител, който да комуникира с властите от тяхно име; нямали достъп до медицински, правни, социални или пощенски услуги; всички техни молби за медицинска помощ били отхвърлени; медицински персонал не бил допускан да ги посещава в транзитната зона. Достъп до адвокат не им бил гарантиран, а зависел от усмотрението на дежурния служител на РГС. Срещите им с адвокатите, осигурени от представителството на ВКБООН в Русия, се провеждали в присъствието на служители на РГС.

Решението:

Твърдяното нарушение на чл. 5, § 1 от Конвенцията

106. Жалбоподателите се оплакват, че в транзитната зона на летището са били незаконно лишени от свобода в нарушение на чл. 5, § 1 от Конвенцията.

107-108. В решението си 28 март 2017 г. отделението е обявило оплакването за допустимо и е намерило, че в транзитната зона жалбоподателите са били *de facto* лишени от свободата си, без правно основание в националния закон и следователно в нарушение на чл. 5, § 1 от Конвенцията.

109-112. Жалбоподателите поддържат, че по време на престоя си в транзитната зона са били в положението на кандидати за убежище, чиито молби все още не са разгледани. Не могли да влязат нито в друга държава, освен в тази, от която бягат, нито в Русия. Следователно изборът да останат в транзитната зона не бил техен и не можело да се каже, че валидно са се съгласили да бъдат лишени от свобода. При липсата на официален акт за задържането им и правна процедура за преценяване на

неговата законност или продължителност, те се намирили в „правен вакуум“. Жалбоподателите изтъкват, че предмет на оплакването им не е отказът на руските власти да им предоставят убежище, а нарушението на правата им в резултат на липсата на правна уредба, неспазването от страна на властите на приложимите норми и пълната липса на грижа или намерение за зачитане на човешкото им достойнство.

113-118. Правителството твърди, че жалбоподателите не са били действителни бежанци и че то не може да бъде винено за трудностите, резултат от личния им избор. Като се опитали да влязат в Русия със съзнанието, че нямат визи и валидно основание, на което да бъдат признати за бежанци, те нарушили руския закон и се съгласили да бъдат лишени от свобода. Фактът, че властите разгледали молбите им за убежище, не означавал, че трябва да стоят на летището, тъй като шансът им за успех бил много малък. Като се позовава и на свободата на преценка при предоставяне на убежище, правителството счита чл. 5 за неприложим. То отрича паспортите на жалбоподателите да са били иззети. След като спрямо тях не били водени производства по експулсиране, депортиране или екстрадиция, нямало лишаване от свобода, тъй като те по всяко време можели да напуснат Русия, както в крайна сметка направили. Конвенцията не гарантирала право на убежище и като налагал на държавите задължение да допуснат на територията си всеки, който твърди, че търси убежище, Съдът „изобретил“ ново право. Член 5, § 1 не бил нарушен.

119-123. В становището си, представено пред отделението и включено в материалите по делото, ВКБООН отбелязва, че руският закон не урежда основанията или продължителността на престоя в граничните и транзитните зони, не предвижда процедурни гаранции за кандидатите за убежище на границата, нито съдебен контрол относно положението на лицата, намиращи се в транзитните зони. В тези зони нямало служители на миграционните служби и те били изцяло под контрола на РГС, които просто не допусkali кандидатите до паспортния контрол, без да издават решение, и можели да откажат да приемат

молба за убежище, без да се мотивират. Търсещите убежище в транзитните зони били лишени от предвидените от Закона за бежанците гаранции, както и от елементарни материални условия и услуги, а било възможно да прекарат там дълго време, тъй като производството по молба за убежище продължавало средно между една и две години.

124-125. Според правителството на Унгария, представило становище на основание чл. 36, § 2 от Конвенцията, по действащото международно право не съществува право на избор на държава, в която да се подаде молба за убежище (*asylum-shopping*), нито право на получаване на убежище или на приемане в дадена държава с цел търсене на убежище. Минималният праг, при достигане на който са приложими чл. 3 и чл. 5 от Конвенцията, и установените от тях стандарти оставяли „широка свобода за тълкуване в светлината на нейния чл. 1“.

126-128. Относно обхвата на делото Съдът се съгласява с правителствата на Русия и Унгария, че „настоящият случай трябва да се разглежда в контекста на практическите, административни, финансови и правни предизвикателства, пред които държавите членки са изправени вследствие на наплива от бежанци и имигранти“, но не и че делото касае въпроса дали по международното право съществува право на убежище или на *asylum-shopping*. Същината на заключенията на отделението не е фактът, че на жалбоподателите не е предоставено убежище, а липсата на правно основание за продължителното им държане в транзитната зона, както и на грижа за насъщните им нужди, докато се разглеждат молбите им за убежище. „Съдът напомня, че Конвенцията е създадена с цел установяване на минимални стандарти. Правото на всеки свободата му да бъде ограничавана само в съответствие със закона и правото на хуманни условия при задържане под държавен контрол са минимални гаранции, които трябва да бъдат предоставени на лицата под юрисдикцията на всяка държава членка, въпреки нарастващата „миграционна криза“ в Европа.“

129-132. По въпроса дали жалбоподателите са били под юрисдикцията на Русия по смисъла на чл. 1 от Конвенцията Съдът отбелязва, а и правителството не оспорва, че физически те са се намирали на държавната територия, каквато летищата, в т.ч. международните, представляват от правна гледна точка, както и че са били под контрола на руските власти.

133-139. Относно приложимостта на чл. 5, § 1 Съдът припомня, че съгласно практиката му „разликата между лишаване от свобода и нейното ограничаване е в степента или интензитета, а не в характера или същността“ (*De Tommaso v. Italy [GC]*, no. 43395/09, § 80, *Kasparov v. Russia*, no. 53659/07, § 36). Съдът е разглеждал по редица дела въпроса дали държането на чужденци в транзитната зона на летище представлява лишаване от свобода (напр. *Amuur v. France*, 25.07.1996 г., § 43 и *Gahramanov v. Azerbaijan (dec.)*, no. 26291/06, §§35-47). Факторите, които той взима предвид по тези дела, могат да бъдат обобщени както следва: „а) конкретното положение на жалбоподателите и изборът, който са направили; б) приложимата вътрешноправна уредба и целта ѝ; в) съответната продължителност на престоя, особено в светлината на преследваната цел и на процедурната защита, с която жалбоподателите са разполагали по време на разглежданите събития и г) естеството и степента на конкретните ограничения, наложени на жалбоподателите или фактически претърпени от тях“.²

140-142. Във връзка с първия фактор Съдът отбелязва, че жалбоподателите са пристигнали на летище Шереметиево защото им е било отказано да влязат в държавата, в която са искали да отидат, или защото са били депортирани в Русия. С оглед на предхождащите пристигането им събития и особено на факта, че не са отишли в Русия заради наличието на пряка и непосредствена заплаха за живота или здравето им, а по-скоро поради стеклите се при пътуванията им обстоятелства, Съдът намира за несъмнено, че са се оказали на летището не

по своя воля, но без никаква намеса от страна на руските власти, които, следователно, безспорно са имали правото да извършат необходимите проверки и да разгледат молбите им, преди да решат дали да ги допуснат.

143-144. Създаването на място за престой докато бъде взето това решение е било и целта на приложимата спрямо транзитната зона правна уредба. В случая властите са отказали на жалбоподателите да влязат в Русия и те са останали там, за да изчакат разглеждането на молбите им за убежище. Правото на държавата да контролира границите си по необходимост е свързано с възможност издаването на разрешение за влизане на територията да зависи от изпълнението на относимите изисквания. „Следователно, при липсата на други значими фактори, положението на лице, кандидатстващо за влизане и изчакващо за кратък период от време проверката относно правото му да влезе, не може да се окачестви като лишаване от свобода, за което е отговорна държавата, защото в такива случаи с извършването на необходимата проверка властите предприемат по отношение на лицето единствено стъпки в отговор на искането му да влезе в страната“ (напр. *Mahdid and Haddar v. Austria (dec.)*, no. 74762/01).

145-149. От значение е и дали законът предвижда процедурни гаранции относно разглеждането на молбите за убежище и максимален срок за престой в транзитната зона, както и дали те са били спазени. В случая правителството не сочи разпоредба, ограничаваща продължителността на престоя в зоната, а властите не са спазили закона, съгласно който всеки кандидат за убежище се снабдява с удостоверение и се настанява в център, докато се разглежда молбата му. Така на практика жалбоподателите са били изоставени в транзитната зона, в правен вакуум. Съдът подчертава, че „сама по себе си продължителността на престоя на жалбоподателя в транзитната зона не би следвало да е от решаващо значение при анализа на Съда относно приложимостта на

² Виж за по-подробно резюме на приложимите принципи решението на Голямото отделение по

делото *Ilias and Ahmed v. Hungary* (no. 47287/15) в раздел „[Забрана на изтезанията](#)“ по-горе.

чл. 5, ако не надхвърля значително времето, необходимо за да се разгледа молбата му за убежище, и не са налице извънредни обстоятелства“. „Това е особено вярно, когато лицата, очакващи разглеждане на молбите им за убежище, разполагат с процедурни права и гаранции срещу прекомерна продължителност на периода на очакване. Наличието на вътрешноправно ограничение на срока на престой в транзитната зона е много важно в това отношение.“ Жалбоподателите са прекарвали в транзитната зона периоди между 5 месеца и година и близо 10 месеца. Съдът счита, че в настоящия случай положението им е било засегнато много сериозно от забавяния и бездействие при разглеждането на молбите им, за които несъмнено са отговорни руските власти и липсва легитимно оправдание. Съдът добавя и че няма данни жалбоподателите да са били недобросъвестни или с действията си да са допринесли за забавянията.

150-155. Относно степента и естеството на търпените ограничения Съдът отбелязва, че поради самото предназначение на транзитната зона, на жалбоподателите не е било разрешено да я напускат в посока към останалата част от страната. Съдът намира, че с оглед на площта на зоната и на начина, по който е била контролирана, свободата на придвижване на жалбоподателите е била силно ограничена, подобно на условията в места за лишаване от свобода с по-леки режими. По въпроса дали жалбоподателите са били в състояние да напуснат транзитната зона в посока към друга държава Съдът отбелязва, че заминаването от летище изисква планиране, контакт с авиокомпания, закупуване на билети и евентуално кандидатстване за виза, в зависимост от дестинацията. Правителството не е доказало, че въпреки тези пречки жалбоподателите са били свободни да си тръгнат по всяко време и в каквато пожелаят посока. Съдът подчертава, че „практическата и реална възможност жалбоподателите да напуснат транзитната зона на летището, при това без да е налице пряка заплаха за живота или здравето им, известна на властите или доведена до вниманието им през разглеждания период, трябва да бъде доказана убедително“.

156. В заключение Съдът намира, че жалбоподателите са били лишени от свободата си по смисъла на чл. 5, като се имат предвид липсата на вътрешноправни разпоредби, определящи максималния срок на престоя им в транзитната зона, до голяма степен незаконният характер и прекомерната продължителност на този престой, значителното забавяне на разглеждането на молбите им за убежище, характеристиките на мястото, в което са били ограничени, и контролът, на който са били подложени, както и фактът, че не са имали практическа възможност да напуснат зоната. Следователно чл. 5, § 1 е приложим.

157-158. Що се отнася до съобразността на лишаването на жалбоподателите от свободата им с чл. 5, § 1 от Конвенцията Съдът отбелязва, че целта е била „да се предотврати незаконното [им] влизане в страната“ (чл. 5, § 1, б. „f“). Първият въпрос е дали то е било извършено „по реда, предвиден от закона“ по смисъла на чл. 5, § 1.

159-161. Съдът припомня принципите, изведени в практиката му: обстоятелствата, при които лишаването от свобода е законно, следва да се тълкуват стеснително с оглед на факта, че представляват изключения от най-основна гаранция; само по себе си лишаването от свобода на търсещи убежище лица с цел предотвратяване на неразрешеното им влизане в страната не е в нарушение на Конвенцията, но всяко лишаване от свобода трябва да отговаря на принципа за правна сигурност, което означава националният закон да дефинира ясно основанията, както и неговото прилагане да е предвидимо и да подлежи на строг контрол.

162-163. Съдът разбира затрудненията на държавите в периоди на сериозен наплив на търсещи убежище по границите им. „При условие, че се спазва забраната за произвол, изискването на [чл. 5, § 1] за законност обикновено може да се счита за изпълнено, ако националната правна уредба посочва например само наименованието на органа, компетентен да разпорежи лишаване от свобода в транзитната зона, формата на решението за това, основанията за постановяването му и неговите предели, максималната продължителност на задържането и, съглас-

но изискването на чл. 5, § 4, приложимия ред за обжалване пред съд.“ Освен това чл. 5, § 1, б. „f“ не изключва приемането на вътрешноправни разпоредби, уреждащи основанията, на които може да бъде разпоредено такова задържане, с оглед на практическото положение при подобен наплив, и по-специално „не забранява лишаването от свобода в транзитна зона за ограничен период по съображението, че обикновено такова задържане е необходимо, за да се гарантира присъствието на търсещите убежище по време на разглеждането на молбите им, или също така на основанието, че е необходимо допустимостта на молбите за убежище да се разгледа своевременно и за тази цел в транзитната зона са създадени условия и подходящи процедури“ (подобен подход в *Saadi v. the United Kingdom*, no. 13229/03, § 80).

164-169. Като прилага тези принципи към настоящия случай, Съдът установява, че в руското законодателство липсва основание за лишаването на жалбоподателите от свободата им. Това е достатъчно, за да се констатира нарушение на чл. 5, § 1, но Съдът посочва и допълнителни фактори, утежнили положението на жалбоподателите: достъпът им до процедурата по кандидатстване за убежище е бил значително затруднен в резултат на задържането им, тъй като в транзитната зона не е имало информация за тази процедура, а достъпът им до правна помощ е бил силно ограничен; претърпели са сериозни забавяния във връзка с постъпките, които са направили за подаване и регистриране на молбите им за убежище и, въпреки законовото изискване и писмените им искания, не са им били издадени и връчени удостоверения, че е в ход производство по разглеждането на тези молби; били са задържани на напълно неподходящо за продължителен престой място; прекарвали са в транзитната зона значителни периоди (между 5 месеца и година и повече от 9 месеца), очевидно прекомерни с оглед на естеството и целта на процедурата.

170-171. В заключение, задържането на жалбоподателите за целта по първото предложение на чл. 5, § 1, б. „f“ не отговаря на стандартите на Конвенцията и следователно е налице нарушение на чл. 5, § 1.

Твърдяното нарушение на чл. 3 от Конвенцията

172. Жалбоподателите се оплакват, че лошите материални условия, при които са живели в транзитната зона на летището, са несъвместими с гаранциите на чл. 3, който забранява нечовешкото или унижително отношение.

173-174. Отделението е приело, с оглед на установената съдебна практика и разпределението на тежестта на доказване при твърдения за лоши условия на задържане, че жалбоподателите са дали достоверно и подробно описание на твърдените унижителни условия, а правителството не е предоставило информация. Стигнало е до заключение, че задържането на жалбоподателите в продължение на месеци в неприемливи условия представлява нечовешко и унижително отношение по смисъла на чл. 3 от Конвенцията.

181-186. Съдът припомня, че в §§ 158-69 от цитираното решение по делото *Khlaifia and Others* и §§ 216-218 на решението по делото *M.S.S. v. Belgium and Greece* ([GC], no. 30696/09) е обобщил принципите и стандартите относно материалните условия при задържане на чужденци и кандидати за убежище, съгласно които задържането „трябва да бъде придружено от подходящи гаранции за засегнатите лица и е допустимо само с цел да позволи на държавата да предотврати незаконната имиграция, като едновременно с това изпълнява международните си задължения и не лишава търсещите убежище от защитата, предоставена им от Женевската конвенция от 1951 г. за статута на бежанците и Европейската конвенция за правата на човека“. „Съдът отново подчертава, че отделно от изискването за достатъчно лично пространство, при преценката за съобразяване с чл. 3 в такива случаи се отчитат и други материални условия на задържането“, като „достъп до дейности на открито, естествена светлина и въздух, наличие на вентилация и съобразяване с основни санитарни и хигиенни изисквания“.

187-188. Съдът напомня също, че не подценява трудностите при справяне с наплива от бежанци и мигранти, по-специално на голе-

мите международни летища, но абсолютната забрана на нечовешкото или унизително отнасяне е фундаментална ценност и не подлежи на дерогация, дори и в случаи на борба с тероризма и организираната престъпност.

189-194. С оглед на констатацията си, че жалбоподателите са били лишени от свобода в транзитната зона, Съдът следва да прецени дали условията, при които са били задържани, са съвместими със зачитането на човешкото достойнство. Направеното от жалбоподателите описание на условията се потвърждава от ВКБООН и не се оспорва изрично от правителството, поради което Съдът го приема за коректно. Въз основа на материалите, с които разполага, Съдът е убеден, че условията на живот на жалбоподателите в транзитната зона са били неподходящи за принудителен дългосрочен престой. Месеци наред те е трябвало да спят на пода в постоянно осветено, пълно с хора и шумно място, без свободен достъп до душ и условия за готвене и без възможност за излизане на открито, като в същото време не са имали достъп до медицински и социални услуги. Такова положение не отговаря на минималните стандарти за зачитане на човешкото достойнство, а в случая то е било утежнено и поради изоставянето им в транзитната зона в нарушение на руското законодателство, според което всеки кандидат за убежище има право да получи удостоверение, че молбата му е в процес на разглеждане, и да бъде приет в център за временно настаняване. Съдът отчита също така, че ВКБООН е признал трима от жалбоподателите за нуждаещи се от международна закрила, което предполага, че те са страдали допълнително с оглед на преживяното преди това. И накрая, Съдът отбелязва изключително дългия период на задържане на всеки от жалбоподателите.

195-197. Според Съда съвкупността от всички обстоятелства – ужасяващите условия, които жалбоподателите е трябвало да търпят дълго време, и пълната липса на грижа от страна на властите – представлява унизително отношение в нарушение на чл. 3. През разглеждания период жалбоподателите са били под контрола на ответната държава. Следователно е налице нарушение на чл. 3 от Конвенцията.

Предвиденото в чл. 5, § 5 от Конвенцията обезщетение е предимно парично, но това не изключва възможността за друг начин на обезщетяване. Намалването на срока на наказанието лишаване от свобода с 8 дни е адекватно обезщетение за 16 дни задържане под стража в непригодено за целта място. След като националните съдилища са признали нарушението и са присъдили обезщетение за него по начин, сравним с предоставянето на справедливото обезщетение, предвидено в чл. 41 от Конвенцията, жалбоподателят не може да твърди, че е жертва на нарушение на чл. 5, § 5 от Конвенцията.

Решение по допустимостта по делото [Porchet c. La Suisse](#)

Фактите: Жалбоподателят бил задържан и отведен в полицейския арест, където бил оставен и след като му била определена мярка за неотклонение задържане под стража – общо 18 дни, преди да бъде преместен в затвора. Компетентният относно принудителната мярка съд постановил, че условията, при които е прекарал 16 дни от задържането, не отговарят на законовите изисквания, тъй като въпреки заповедта да бъде прехвърлен в място за задържане под стража, е останал в килия за полицейско задържане 18 дни, вместо разрешените от закона 48 часа.

Наказателният съд признал жалбоподателя за виновен и му наложил наказание лишаване от свобода, чийто срок намалил с 8 дни като обезщетение за моралните щети, претърпени поради задържането при незаконни условия. Г-н Порше обжалвал присъдата. Изтъкнал, че намалването на наказанието не съставлява адекватно обезщетение, и настоял за парично обезщетение. Апелативният съд отхвърлил жалбата, като се позовал на практиката на Съда по чл. 3 от Конвенцията, по-специално решението *Ananyev and Others v. Russia* (nos. 42525/07, 60800/08, § 225), и заключил, че обезщетение под формата на намалване на наказанието е адекватно.

Жалбоподателят сезирал Федералния съд. Твърдял, че съдилищата са били длъжни да се съобразят с искания от него начин на обезщетяване. Федералният съд приел, че първоинстанционният съд не е надхвърлил предоставената му свобода на преценка и че чл. 5, § 5 от Конвенцията не гарантира право на избор на обезщетението.

Решението:

13. Като се позовава на чл. 5, § 5 от Конвенцията, жалбоподателят се оплаква, че вместо да му присъдят парично обезщетение за задържането му в нарушение на чл. 5, § 1, както е поискал, националните съдилища са намалили срока на наложеното му наказание лишаване от свобода.

14-15. Съдът припомня, че правото на обезщетение съгласно чл. 5, § 5 от Конвенцията предполага установено нарушение на чл. 5, §§ 1, 2, 3 или 4. За да заключи, че е налице нарушение на чл. 5, § 5, Съдът следва да установи невъзможност за търсене на обезщетение от националните правораздавателни органи (*Stanev v. Bulgaria*, no. 36760/06, § 184). На първо място националните власти са тези, които следва да поправят нарушението на Конвенцията. В това отношение Съдът припомня, че въпросът дали жалбоподателят има статуса на „жертва“ на твърдяното нарушение стои на всички етапи от производството (*Kurić and Others v. Slovenia* [GC], no. 26828/06, § 259), както и че благоприятна за него мярка може да го лиши от този статус само ако националните власти са признали изрично или по същество нарушението на Конвенцията и са предоставили подходяща и достатъчна обезвреда (*Scordino v. Italy* (no. 1) [GC], no. 36813/97, §§ 179-180 и 193).

16-17. В случая националният съд е признал, че условията, при които жалбоподателят е бил задържан 16 дни, не са отговаряли на закона, като Федералният съд е разгледал въпроса и в светлината на чл. 5 от Конвенцията, и жалбоподателят е бил обезщетен.

18-20. Съдът припомня, че правото на обезщетение, гарантирано с чл. 5, § 5, е предимно от парично естество, но това не изключва възможността то да има по-

широко съдържание (*Bozano c. France*, no. 9990/82, решение на Комисията), както и че чл. 5, § 5 не гарантира определен размер на обезщетението (*K.W. c. Suisse*, no. 26382/95, решение на Комисията). Съдът вече се е произнасял, че намаляването на наказанието е подходящо обезщетение за нарушение на изискването на чл. 6, § 1 от Конвенцията за разумен срок (*Chraidi v. Germany*, no. 65655/01, § 24), за нарушение на чл. 5, § 3, когато делото на задържано под стража лице не е гледано в разумен срок (*Chraidi*, § 24), както и за лоши условия на задържане в нарушение на чл. 3, ако намаляването на наказанието е направено изрично с цел да се предостави обезщетение за нарушението и е измеримо (*Stella and Others v. Italy* (dec.), nos. 49169/09 и др., §§ 59-60).

21-24. Съдът отбелязва, че ако чл. 5, § 5 се приеме за приложим в случая, то жалбоподателят вече е получил намаляване на наказанието с 8 дни като обезщетение за 16-те дни задържане под стража в непригодено за целта място. Установената от националните власти незаконосъобразност не касае необходимостта от задържане под стража или неговата продължителност, от които жалбоподателят не се е и оплаквал, а единствено вида на мястото, където е бил задържан. Това прави аналогията с цитираното *Stella and Others* още по-уместна. Съдът отчита също така, че жалбоподателят е бил задържан под стража и осъден за едно и също престъпление и наказанието му е било намалено именно заради незаконосъобразността на част от задържането под стража. Освен това жалбоподателят не се оплаква, че обезщетението е недостатъчно, а само че не е парично. Съдът намира за установени намерението на наказателния съд да го обезщети и пропорционалността на намаляването на наказанието. Накрая Съдът отбелязва, че Федералният съд, с мотивирано решение, което не съдържа произволно или неразумно тълкуване, е приел предоставянето на обезщетение под формата на намаляване на наказанието за напълно законосъобразно по швейцарското право, и напомня, че неговата роля не е да замести преценката на националните съдилища.

25-26. В заключение, като взема предвид, че националните власти са признали разглеж-

даното нарушение и са присъдили обезщетение за него по начин, сравним с предоставянето на справедливото обезщетение, предвидено в чл. 41 на Конвенцията, Съдът счита, че жалбоподателят вече не може да твърди, че е жертва на нарушение на чл. 5, § 5 от Конвенцията, и обявява жалбата за недопустима като несъвместима *ratione personae* с разпоредбите на Конвенцията.

- ДЕЛА НА СЕС

Член 6 от Директива (ЕС) 2016/343 на Европейския парламент и на Съвета относно укрепването на някои аспекти на презумпцията за невинност и на правото на лицата да присъстват на съдебния процес в наказателното производство и членове 6 и 47 от Хартата на основните права на ЕС не са приложими към национален закон, който обуславя освобождаването на задържано под стража лице от това то да докаже наличието на нови обстоятелства, даващи основание за това освобождаване.

Решение на СЕС по [дело -653/19 PPU](#) (по преюдициално запитване, отправено от Специализирания наказателен съд, България)

4. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Съдът установява нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията, като намира за обективно оправдани съмненията на жалбоподателя относно независимостта и безпристрастността на военните съдилища, разгледали обвинението срещу него, въпреки че е гражданско лице. Уредената от българския закон *de facto* изключителна компетентност на военните съдилища при участието на военнослужещ в организирана престъпна група, независимо дали се касае за свързано с армията престъпление, без индивидуална преценка във всеки конкретен случай за наличието на императивни съображения, които да налагат това, противоречи на практиката на Съда и на международната тенденция наказателни дела срещу цивилни лица да не бъдат разглеждани от военни съдилища.

Решение по делото [Mustafa c. Bulgarie \(n° 1230/17\)](#)

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

На жалбоподателя не са били връчени копия от становищата на прокуратурата по въззивната и касационната му жалби. Тъй като те са обективирали обосновани мнени-

ния по съществуването на делото и са имали за цел да повлияят на решенията на съдилищата, това е лишило жалбоподателя от правото му на справедлив процес по смисъла на чл. 6 от Конвенцията.

Присъдата на жалбоподателя е била основана в решаваща степен на свидетелските показания на лице, уличило и себе си като съучастник, без в процеса да е упражнен адекватен съдебен контрол върху споразуменията на това лице с прокуратурата и без какъвто и да било съдебен контрол върху решенията на прокуратурата относно неговото наказателно преследване. Поради това използването на тези показания в процеса не е било съпътствано от подходящи гаранции, които да осигурят цялостната му справедливост, и е налице нарушение на чл. 6 от Конвенцията.

Решение по делото [Adamco v. Slovakia \(no.45084/14\)](#)

Фактите: През 2001 г. жалбоподателят бил привлечен като обвиняем и предаден на съд за съизвършителство в организираното убийство на К. – за това, че превозил наемния му убиец до и от местопрестъплението.

При първите две разглеждания на делото от първоинстанционния съд жалбоподателят бил оправдан, но тези присъди били отменени от въззивната инстанция след протести от прокуратурата. Свидетел в хода и на двете първоинстанционни производства бил М., който дал показания пет пъти, като отричал да е имал нещо общо с престъплението или да е знаел за него.

В хода на третото разглеждане на делото от първоинстанционния съд, на 19 март 2007 г. свидетелят М. заявил, че самият той е бил шофьорът при убийството на К., а жалбоподателят – наемният му убиец. На следващия ден прокуратурата изменила обвинението против жалбоподателя, преквалифицирайки го като „тежък случай“ на убийство. На 28 юни 2007 г. първоинстанционният съд признал жалбоподателя за виновен и му наложил наказание лишаване от свобода за срок от 24 години.

С жалбата против присъдата защитниците на жалбоподателя оспорили достоверността на показанията на М., който според тях го уличил като извършител на деянието единствено за да си издейства от прокуратурата имунитет във връзка с убийството на О., за което бил обвиняем по друго наказателно производство. Въззивният съд поканил прокуратурата да вземе отношение по жалбата и на 15 август 2008 г. тя депозирала становище, подписано от прокурор Ш. от Главната прокуратура. На 7 ноември 2008 г. жалбоподателят направил справка по делото и твърди, че становището не се е намирало в досието, а по-късно научил, че заедно с приложенията към него, то се съхранява отделно от делото по процесуално нередовен начин. В уверение на това жалбоподателят представя копие, което не носи номера на делото, за разлика от редовно приложените по делата документи. На 11 ноември 2008 г. въззивният съд потвърдил присъдата в частта ѝ относно вината на жалбоподателя, но намалил наложеното му наказание на 15 години. По довода му, че присъдата е основана предимно върху показанията на свидетеля М. и че те са лъжливи, въззивният съд отбелязал, че като е променил показанията си при третото разглеждане на делото, М. единствено е уличил и себе си, наред с жалбоподателя, но не е получил никаква облага, както и че достоверността на неговите показания е била потвърдена от други доказателства по делото.

На 1 февруари 2010 г. жалбоподателят подал касационна жалба, в която се оплакал, наред с другото, че не е бил уведомен за становището на прокуратурата в отговор на въззивната му жалба, както и че нито то, нито поканата на въззивния съд за

депозирането му са били надлежно приложени към материалите по делото, въпреки че в решението си въззивният съд заимствал от становището, без да го споменава. Жалбоподателят се оплакал и че осъждането му е основано в решаваща степен върху ненадеждните показания на свидетеля М. На 14 юни 2011 г. съдът отхвърлил касационната жалба. По оплакването на жалбоподателя, че не е бил уведомен за становището на прокуратурата, съдът отбелязал, че през цялото време досието по делото е било на разположение на жалбоподателя и неговите защитници, за да се запознаят с всички факти от значение за разглеждането му. Без да даде конкретен отговор на аргументите на жалбоподателя относно достоверността на показанията на свидетеля М., съдът намерил, че предходните съдебни инстанции са установили и обсъдили надлежно всички относими факти и са опровергали защитната му теза.

На 3 октомври 2011 г. жалбоподателят сезирал Конституционния съд (КС). Позовал се на различни аспекти от правото на справедлив процес по чл. 6 от Конвенцията и техните конституционни еквиваленти и в допълнение към оплакванията, изложени в касационната му жалба, твърдял, че не е получил препис от становището на прокуратурата по нея, с което бил лишен от възможността да му отговори. На 23 януари 2014 г. КС обявил жалбата за недопустима. Приел, че пред въззивния съд жалбоподателят е имал възможност да се защити в съдебното заседание, а становището на прокуратурата по касационната му жалба не съдържащо важни нови фактически или правни съображения и правата му не били увредени. Подобно на касационния съд, не дал конкретен отговор на аргумента относно достоверността на показанията на М.

Преди да промени показанията си в процеса срещу жалбоподателя, на 27 октомври 2005 г. свидетелят М. бил обвинен в убийството на О. и задържан под стража. На неизвестна по-късна дата това производство било прекратено и на 30 март 2006 г. М. бил освободен. Въз основа на постановление от 30 юни 2009 г. М. бил разследван и по подозрение за лъжесвидетелстване заради противоречивите версии за участието на жалбоподателя в убийството на К. На 17

септември 2009 г. обаче прокурор Ш. отменил постановлението за образуване на това наказателно производство като незаконосъобразно. Въз основа на свидетелските показания, които дал в хода на процеса срещу жалбоподателя, М. бил заподозрян и като негов съучастник в убийството на К. На 15 февруари 2006 г. прокуратурата решила да отложи повдигането на обвинение срещу него. Такова обвинение било повдигнато на 16 декември 2009 г., но на 10 май 2010 г. прокуратурата прекратила производството с мотива, че М. е допринесъл значително за разкриването на тежко престъпление и е подпомогнал преследването и осъждането на извършителите му, като общественият интерес от разкриване на това престъпление надделявал над интереса от наказателно преследване на М.

Решението:

29-37. Като се позовава на чл. 6, §§ 1 и 3 „б“ от Конвенцията, жалбоподателят повдига четири оплаквания за нарушения на правото му на справедлив съдебен процес. Две от тях Съдът обявява за недопустими – едното поради пропускане да бъде направено на национално ниво, а другото поради неизчерпване на вътрешноправните средства за защита. Съдът приема за допустими оплакванията на жалбоподателя, че не са му били връчени становищата на прокуратурата в отговор на въззивната и касационната му жалби, поради което е бил лишен от възможността да изложи съображения по тях, както и че осъждането му е било основано в решаваща степен върху показанията на свидетеля М., който имал очевидна мотивация да свидетелства с оглед на уговорки с прокуратурата, вместо да каже истината.

38-43. По оплакването на жалбоподателя, че в нарушение на изискването за състезателност на производството становищата на прокуратурата по неговите жалби не са му били връчени, правителството възразява, от една страна, че той е имал възможността да се запознае с всички материали по делото при справка, направена на 7 ноември 2008 г. в хода на въззивното производство, в което също така имал и се възползвал от възможността да защити жалбата си в проведеното открито съдебно заседание. От

друга страна, въпросните становища не изиграли роля за решенията на съдилищата по жалбите.

44-52. Съдът отбелязва, че в становището си по въззивната жалба прокуратурата е изложила доводи по различни правни и доказателствени аспекти на делото, а в становището си по касационната жалба е коментирала накратко всички посочени от жалбоподателя касационни основания. Така и двете становища несъмнено са обективирали обосновани мнения по съществуването на делото и очевидно са имали за цел да повлияят на решенията на съответните съдилища. Ясно е, че жалбоподателят е имал интерес да получи копия от тези становища, и Съдът не намира извънредни обстоятелства, налагащи те да не му бъдат връчени. Правителството не опровергава подкрепеното с доказателства твърдение на жалбоподателя, че становището по въззивната му жалба не се е намирало в досието при направената от него справка. Съдът счита, че е без значение дали жалбоподателят е имал или не неограничена възможност да изложи тезата си в проведеното открито съдебно заседание (виж за приложимия принцип *Zahirović v. Croatia*, по. 58590/11, §§ 42 и 43). От значение е обаче, че въззивната жалба е била уважена само частично, а становището е съдържало доводи и по отхвърлената ѝ част (относно вината). Що се отнася до становището по касационната жалба, Съдът не се съгласява с довода на правителството, че в касационното производство са били разгледани много ограничен кръг правни въпроси от формален характер. Следователно в резултат на това, че не са му били изпратени копия от двете становища, жалбоподателят е бил лишен от правото си на справедлив процес.

53-55. По оплакването на жалбоподателя за несправедливост на процеса поради факта, че осъждането му е било основано в значителна степен на показанията на свидетеля М., които той променил в хода на производството с цел да получи облага от сделка с прокуратурата, правителството възразява, че използването на показания, дадени от свидетели в замяна на имунитет или други изгоди, само по себе си не е достатъчно да направи процеса несправедлив, както и че тези показания са били само

част от доказателствения материал по делото, който бил разгледан и обсъден от националните съдилища в своята съвкупност. Освен това, когато променил показанията си през 2006 г., М. все още нямал сигурност, че ще му бъде осигурен имунитет, а напротив – уличил себе си, срещу което не получил никаква изгода и следователно нямал нечестни мотиви да свидетелства срещу жалбоподателя. В отговор жалбоподателят изтъква, че показанията на М. са имали основно значение, тъй като останалите доказателства са били косвени, и че са били променени в резултат на натиска, упражнен върху М. с повдигнатото му обвинение за убийство на О., а в крайна сметка всички обвинения срещу М. отпаднали.

56. Съдът напомня приложимите основни принципи, обобщени в решението му по делото *Habran and Dalem v. Belgium* (nos. 43000/11, 49380/11, §§ 94-96) както следва: „Основната задача на Съда по чл. 6, § 1 е да прецени справедливостта на наказателния процес като цяло. (...) [Н]еговата роля не е да се произнася по принцип дали отделни видове доказателства, приемани от националните съдилища за установяване на вината, могат да се приемат за допустими. Член 6 (...) не установява правила относно допустимостта на доказателствата (...). За да направи своята преценка, Съдът разглежда производството като цяло, като взема под внимание правата на защитата, но и интереса на обществото и на жертвите от надлежно преследване на престъпленията, както и, при необходимост, правата на свидетелите.“

57-59. В настоящия случай Съдът намира, на първо място, че показанията на свидетеля М. са представлявали ако не единственото, то поне решаващото доказателство срещу жалбоподателя. „Съдът подчертава отново, че използването на показания, дадени от свидетели в замяна на имунитет или други изгоди, може да хвърли съмнение върху справедливостта на процеса против подсъдимия, както и да породи затруднения при преценката на тези показания, доколкото по самото си естество те са податливи на манипулиране и е възможно да бъдат дадени единствено с цел да се получи предложената в замяна облага или за лично отмъщение.

Следователно рискът някой да бъде обвинен и съден въз основа на непроверени твърдения, които не са непременно незаинтересовани, не трябва да бъде подценяван.“

60-62. За да прецени начина, по който възражението на жалбоподателя е било разгледано на национално ниво, и дали изследването по въпроса е било адекватно, Съдът проследява развитието на събитията във времето и установява, че към момента на осъждането на жалбоподателя и въззивното обжалване твърдените облаги, получени от М. в замяна на неговото уличаване, са се състояли в снемането на повдигнатото му обвинение в убийството на О., прекратяването на производството и освобождаването му, както и в отложеното повдигане на обвинение в убийството на К.

63-66. Съдът отбелязва, че аргументите, с които жалбоподателят е оспорвал достоверността на свидетелските показания на М. пред националните съдилища, са били разгледани единствено от въззивния съд, който е приел, че с промяната на показанията си М. само е уличил себе си като съучастник и не е получил никаква облага, тъй като преследването му за убийството на К. било само отложено. Касационният съд и КС въобще не са обсъдили въпроса. В тази връзка Съдът отбелязва, на първо място, че изследването на въззивния съд е било сведено до евентуална облага, получена от М. в рамките на процеса за убийството на К., и въобще не е обхванало възможна облага във връзка с обвинението за убийството на О. На Съда не са предоставени подробни сведения относно това обвинение, но посочените фактически твърдения за облаги, получени от М. след промяната на показанията му, не са оспорени. При тези обстоятелства не може да се приеме, че националните съдилища са изследвали аргументите на жалбоподателя с оглед на фактическата им основа в нейната цялост.

67-69. Заключение, че М. не е получил изгода, се опровергава от последващите събития – отпадането на всички обвинения срещу него, като производството по обвинението за убийството на К. е прекратено именно в замяна на свидетелските му показания и, макар това да е станало по-късно, отлагането на повдигането му още по

- ДЕЛА НА СЕС

време на процеса срещу жалбоподателя е било подготвителна стъпка. Нещо повече, Съдът отбелязва, че въпросните облаги са били предоставени на М. от прокуратурата, а в Словакия тя е организирана като единна йерархична структура. Това предполага известна степен на съгласуване, за каквото в настоящия случай говори и припокриването в лицето на прокурора Ш., участвал в няколко от производствата. При липсата на изложени от правителството аргументи в противен смисъл, Съдът намира, че предварителната облага, която М. е получил по време на процеса против жалбоподателя, не може да се разглежда отделно от неговата цялостна изгода във връзка с наказателното му преследване за убийството на К. в замяна на уличаващите жалбоподателя свидетелски показания. Наред с това Съдът отбелязва, че нито се твърди, нито се установява оценката на показанията на М., дадени в процеса против жалбоподателя, да е включвала каквото и да било специално обсъждане на факта, че те изхождат от свидетел, заявил, че самият той е участвал в престъплението. Националните съдилища явно са ги ценили като всеки други свидетелски показания. В това отношение Съдът отбелязва, че изискваната степен на задълбоченост на обсъждането на показания на съучастник е във взаимна зависимост със значимостта на облагата, която той получава в замяна. В случая М. е получил повече от намаляване на наказанието или парична облага – практически безнаказаност за убийство.

70-72. Предвид липсата на адекватен съдебен контрол относно споразуменията между М. и прокуратурата в процеса против жалбоподателя и на какъвто и да било съдебен контрол върху решенията на прокуратурата относно наказателното преследване на М., и с оглед на важността на показанията на М. в процеса против жалбоподателя, Съдът намира, че при конкретните факти в настоящия случай използването на тези показания в процеса не е било съпътствано от подходящи гаранции, които да осигурят цялостната му справедливост (за разлика от *Habran and Dalem*, § 117). Съдът заключава, че е извършено нарушение на чл. 6 от Конвенцията.

Член 47 от Хартата на основните права на ЕС и чл. 9, § 1 от Директива 2000/78/ЕО на Съвета за създаване на основна рамка за равно третиране в областта на заетостта и професиите трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат възможност произнасянето по спорове, свързани с прилагането на правото на Съюза, да е от изключителната компетентност на орган, който не представлява независим и безпристрастен съд по смисъла на първата от тези разпоредби. Това е така, когато обективните условия, при които е създаден този орган, неговите характеристики и начинът на назначаване на членовете му биха могли да породят у правните субекти оправдани съмнения в неподатливостта на този орган на влиянието на външни фактори, и по-конкретно на пряко или непряко влияние от законодателната и изпълнителната власт, както и в неутралността му по отношение на противопоставящите се интереси, и в този смисъл биха могли да станат причина посоченият орган да не създава впечатление за независимост или за безпристрастност и с това потенциално да се накърни доверието, което правосъдието трябва да вдъхва на правните субекти в едно демократично общество. Запитващата юрисдикция следва да определи въз основа на всички релевантни обстоятелства, които е установила, дали това е така по отношение на орган като дисциплинарната колегия на Върховния съд [на Полша].

В подобна хипотеза принципът на предимство на правото на Съюза

трябва да се тълкува в смисъл, че задължава запитващата юрисдикция да остави без приложение разпоредбата от националното право, с която на този орган е предоставена компетентността по споровете в главните производства, така че тези спорове да може да бъдат разгледани от съд, който отговаря на упоменатите изисквания за независимост и безпристрастност и на който споровете в съответната област биха били подсъдни, ако посочената разпоредба не беше пречка за това.

Решение на СЕС, голям състав, по съединени дела C-585/18, C-624/18 и C-625/18

(Резюме на частта от решението по жалбата на Trasta Komercbanka AS, установена в Рига, Латвия – дело C-669/17 P)

Съдът подчертава, че органите на учредено съгласно правото на държава членка юридическо лице, оправомощени да вземат решения за подаване на жалба и упълномощаване на адвокат за тази цел, се определят в съответствие с правото на въпросната държава членка, но самостоятелността на държавите членки е ограничена от задължението им да гарантират зачитането на правото на ефективни правни средства за защита и на справедлив съдебен процес, установено в член 47 от Хартата. Правото на ефективна съдебна защита пред съдилищата на

Съюза би било накърнено, ако в приложение на правото на съответната държава членка ликвидаторът, компетентен да взема такива решения, се назначава по предложение на национален орган, участвал в приемането на увреждащия съответното юридическо лице акт, довел до откриване на производство за неговата ликвидация, и още повече когато ликвидаторът може да бъде освободен от същия орган или по негово предложение (в този смисъл ЕСПЧ, „Капитал банк“ АД с/у България, no. 49429/99, § 117 и 118).

Общият съд е допуснал грешка при прилагане на правото, като е постановил, че прилагането на латвийската правна уредба не води до нарушение на правото на ефективна съдебна защита, и като е стигнал до извода, че адвокатът, подал пред него от името на *Trasta Komercbanka AS* жалбата срещу решението за отнемане на лиценза ѝ, вече не разполага с пълномощно, редовно изготвено от овластено за целта лице, тъй като първоначално издаденото му пълномощно е било оттеглено от ликвидатора. Общият съд не е можел да вземе предвид това оттегляне, тъй като с него се нарушава закрепеното в член 47 от Хартата право на дружеството на ефективна съдебна защита.

Решение на СЕС, голям състав, по съединени дела C-663/17 P, C-665/17 P и C-669/17 P

5. ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЕН ЖИВОТ

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Доводите на правителството относно рисковете, които лечението на опиоидната зависимост с метадон и бупренорфин крие за общественото здраве, не са лишени от основание и след като жалбоподателката има на разположение конвенционална медицинска помощ, руските власти не са престъпили границите на широката си свобода на преценка и не са нарушили правото ѝ на зачитане на личния живот.

Решение по делото [Abdyusheva et autres c. Russie \(nos 58502/11, 62964/10, 55683/13\)](#)

Фактите: Жалбоподателите по трите съединени за общо разглеждане жалби са руски граждани, които провеждали лечение на дългогодишната си зависимост към хероин, но се връщали към употребата му. И тримата подали искания за опиоидно заместващо лечение, но получили откази, които обжалвали по съдебен ред. Съдилищата отхвърлили жалбите им с мотиви, че използването на метадон и бупренорфин за лечение на токсикомания е забранено. Приели, че това е в съответствие с Единната конвенция на ООН по упойващите вещества от 1961 г., на която се позовавали жалбоподателите, а препоръките на Световната здравна организация (СЗО) нямали задължителен характер. И тримата жалбоподатели са носители на вирусите на хепатит С и ХИВ, според тях

поради употребата на използвани спринцовки.

Г-жа Абдюшева поискала становище от комисия от украински лекари, които заключили, че тя има нужда от заместващо лечение с метадон и бупренорфин, каквото вече била провеждала при престои в Литва и Украйна и била доволна, тъй като спряла употребата на нелегални наркотици. Това лечение било препоръчително за инфектираните с хепатит С и ХИВ. В противен случай били възможни пагубни последици – извършване на престъпления за снабдяване с наркотик и лишаване от свобода, а оттам и прекъсване на антиретровирусната терапия и смърт от СПИН. Според експертите предвидените от руския стандарт за лекуване на зависимостта медикаменти нямали терапевтичния ефект, който се очаква. Лекарска комисия от диспансера по местожителството на жалбоподателката в Русия не се съгласила с тези изводи, тъй като заместващото лечение не водело до освобождаване от зависимостта, нито до ремисия. Препоръчала медикосоциална рехабилитация.

Решението:

Твърдяното нарушение на чл. 8 от Конвенцията

42. Жалбоподателите твърдят, че липсата на заместващо лечение с метадон и бупренорфин за опиоидната им зависимост нарушава правото им на зачитане на личния живот.

43-59. Правителството информира Съда за резултатите от лабораторни изследвания, според които г-н Курманаевски и г-н Аношкин са в ремисия. Това свидетелствало, че прилаганото в Русия конвенционално лечение е ефикасно. Г-жа Абдюшева не следвала

редовно лечението, което показвало липса на воля за справяне със зависимостта ѝ. Правителството оспорва представеното от нея заключение на украински лекари. Жалбоподателите не доказали причинна връзка между забраната на заместващото лечение и неуспеха им да се справят със зависимостта си. Що се отнася до въпросните вещества, те спадали към опиоидите и предизвиквали същата зависимост; не лекували токсикоманията, а я изостряли и водели до политоксикомания, тъй като не предизвиквали еуфория и в търсене на такъв ефект пациентите ги вземали заедно с други наркотици. Липсвал европейски консенсус по въпроса. Именно конвенционалното лечение, а не програмата за заместване на опиоидите, имало положителен ефект за превенцията на ХИВ. Забраната на метадона и бупренорфина била продиктувана от задължението на държавата да защитава живота и здравето и не била непропорционална на тази цел при наличието на достъп до лечение, което е в състояние да се справи с токсикоманията. Жалбоподателите не преминали всичките етапи на лечението, чиято успеваемост в областите, където живеят, била между 67 и 80 %, и следователно не могли да твърдят, че е неефикасно. Що се отнася до международните задължения на Русия, на които те се позовават, Единната конвенция на ООН задължавала държавите да забранят свободното разпространение на наркотични вещества, в т.ч. метадон и бупренорфин, а препоръките на СЗО нямали задължителен характер. И накрая, като цитира решенията по делата *Hristozov and Others v. Bulgaria* (n°s 47039/11, 358/12) и *Durissimo c. Italie* (по допустимостта, n° 62804/13), правителството счита, че практиката на Съда показва много предпазливия му подход по медицински въпроси, и го призовава да я следва.

60-71. Жалбоподателите изтъкват, че по делото *Hristozov and Others* става въпрос за експериментално лечение, а заместващото лечение с метадон и бупренорфин било добре проучено и широко признато, което оставяло на държавата много малка свобода на преценка. Г-н Курманаевски оспорва, че е в ремисия от четири години и твърди, че понякога си е инжектирал хероин и стимуланти. Г-жа Абдюшева и г-н Аношкин смятат, че изтъкнатите от правителството рис-

кове налагат регламентиране, а не забрана. Наред с принципните си съмнения в прилаганото в Русия лечение, те подчертават абсолютната му неефикасност в техните случаи. Забраната на заместващото лечение била в противоречие с препоръките на СЗО и със съществуващия европейски консенсус – това лечение било разрешено в 45 държави – членки на Съвета на Европа. То било и в обществен интерес за Русия поради благоприятното му отражение за превенцията на ХИВ, чието разпространение се дължало на употребата на използвани спринцовки. Според тях забраната на въпросните субстанции нарушава негативното задължение на държавата да се въздържа от засягане на личния им живот, но вдигането ѝ не би осигурило зачитането му, защото чл. 8 включвал и позитивно задължение на Русия да им осигури достъп до заместващото лечение и да го улесни чрез подходяща правна уредба.

72-98. Становища са представили и 11 трети лица. По-голямата част от тях подкрепят заместващото лечение с метадон и бупренорфин. Считаат, че Русия е длъжна да се съобрази с препоръката на СЗО за използване на това лечение, както и че трите обвързващи за нея конвенции на ООН за наркотиците не позволяват пълната им забрана, а задължават държавите да контролират употребата им и Русия следва да намери баланса между контрола върху тях и достъпността им за медицински нужди. Въпреки споровете, които буди, заместващото лечение с метадон и бупренорфин имало ред предимства, които превишавали недостатъците; при провежданите повече от 40 години клинични изследвания то се доказало като най-резултатно и било прието в 77 страни в света. Руският модел на лечение се основавал на принципа на абстиненцията и се характеризирал с репресивен подход, освен че бил неефикасен. Въведената абсолютна забрана представлявала произволна намеса в правото на избор на лечение, гарантирано от конвенциите на ООН и чл. 8 от Конвенцията за правата на човека, и нарушавало наложените от тези международни актове позитивни задължения. Третите лица, които са против заместващото лечение, изтъкват предимствата на прилаганите в Русия методи. Лечението, чиито етапи тези организации описват, било високо професионално, използвало аван-

гардни технологии и съставлявало цялостен лечебен план, ориентиран към рехабилитация и ресоциализация на страдащите от зависимост. Прекъсването му след медикаментозното лечение водело до връщане на болестта. Опитът им с пациенти, следвали метадонови програми в други страни, показвал, че дозите постоянно се увеличават; пациентите всъщност заменяли една зависимост с друга, по-опасна поради много по-дългия период на отвикване, и често вземали метадон заедно с хероин или други опиати.

99-107. По допустимостта на оплакването Съдът отбелязва, че г-н Курманаевски и г-н Аношкин са в продължителна ремисия според подкрепените с лабораторни изследвания сведения от правителството, които не са оспорили. Това е в противоречие с твърденията им и те не са го обяснили. Съдът намира, че за разлика от случая по делото *Wenner v. Germany* (n° 62303/13), тези жалбоподатели не са доказали тезата си и оплакванията им са явно необосновани.

108-110. По съществуването на оплакването на г-жа Абдюшева, което приема за допустимо, Съдът счита, че се налага да очертае предмета на разглеждане по делото. Отбелязва, че въпросът не се поставя в контекста на лишаване от свобода, нито жалбоподателите са загубили или изчерпали възможността да следват конвенционалното лечение, за разлика от случаите по цитираните дела *Wenner* и *Hristozov and Others*. Те искат вдигане на законовата забрана за заместващо лечение с метадон и бупренорфин, а не се оплакват от липсата на публични фондове, за разлика от цитираното *Durissimo*. Съдът припомня, че задачата му не е да разглежда абстрактно националното законодателство, а да прецени начина, по който то е приложено по отношение на съответния жалбоподател. Следователно в случая той не следва да се произнесе по правната уредба на достъпа до заместващото лечение или по въпроса дали прилаганото в Русия лечение е ефективно, нито да прецени дали отказът да се предостави достъп до определени вещества е принципно съвместим с разпоредбите на Конвенцията. Съдът няма за задача и да тълкува други международни актове или да контролира спазването им.

111-112. Съдът припомня, че Конвенцията не гарантира право на здраве или на определено желано лечение. Той обаче е бил сезиран с оплаквания от отказан достъп до някои видове лечение или медикаменти (напр. *Hristozov and Others* и *Durissimo*) и ги е разглеждал по чл. 8, тъй като в основата на понятието за „личен живот“ е личната автономия. По тези дела Съдът е изхождал от принципа, че относно общественото здраве националните власти се ползват с широка свобода на преценка, тъй като са в по-добра позиция да определят приоритетите, използването на ресурсите и нуждите на обществото. Обхватът на тази свобода зависи и от наличието на европейски консенсус. По принцип Съдът зачита позицията на държавата относно изискванията за обществена полза, освен ако е „очевидно лишена от разумно основание“.

113-115. Не се спори, че чл. 8 е приложим. Както и по други подобни дела, Съдът не намира за необходимо да отговори на въпроса дали се касае за негативните или за позитивните задължения на държавата по тази разпоредба, тъй като границите между тях не могат да бъдат определени точно, а и приложимите принципи са едни и същи. И в двата случая трябва да бъде постигнат справедлив баланс между конкуриращите се интереси на индивида и на обществото и именно това е въпросът по настоящото дело, тъй като спорната мярка е предвидена в закона и преследва легитимната цел защита на здравето.

116-119. Страните спорят дали жалбоподателката се нуждае от въпросното заместващо лечение. Изправен пред противоположните заключения на украински и руски лекари, Съдът не може да реши медицинския въпрос дали предоставените на жалбоподателката грижи са били адекватни, а още по-малко може да се произнесе в полза на определен метод на лечение, но отбелязва, че руските медицински заведения притежават солидна експертиза в материята и поемат зависимите от опиоиди лица, следователно жалбоподателката може да се възползва от предлаганото в Русия лечение, което не е изчерпило (за разлика от случая по делото *Hristozov and Others*).

120-128. Тезата на г-жа Абдюшева може да се разбира като желание да се подложи на заместващо лечение, прескачайки препоръчани от конвенционалната медицина етапи, които счита за безполезни и неефективни. В подкрепа на тази теза тя излага доводи за европейски консенсус, международни задължения на Русия и предимства на заместващото лечение с оглед на превенцията на ХИВ. Съдът отново припомня, че прилага само Конвенцията, но и жалбоподателката не сочи правно задължителен акт, който недвусмислено да налага на Русия въвеждането на лечение с метадон или бупренорфин. Що се отнася до превенцията на ХИВ Съдът не може да преценява полезността на разглежданата мярка за други пациенти, а жалбоподателката вече носи вируса и тази мярка не е в състояние да предотврати заразяването. По въпроса за европейския консенсус Съдът отбелязва, че това е относим, но не решаващ фактор при анализа на пропорционалността. Изводът му по делото *Wenner*, че въпросното лечение е спорно, макар и разпространено, все още е актуален. Същото дело съдържа и непряко свидетелство за рисковете, които то крие и които жалбоподателката не отрича – германските съдилища са установили, че въпреки следването от жалбоподателя заместващо лечение, той е продължил да взема наркотици (§ 18). Ако е налице риск от политоксикомания, всички изтъкнати от жалбоподателката предимства на това лечение губят стойността си. Ето защо Съдът намира, че доводите на правителството относно тези рискове не са лишени от основание. „Следователно руските власти, водени от грижата да опазят здравето на лицата под тяхна юрисдикция, имат оправдание да вземат мерки, понякога толкова драстични, колкото е забраната на определени опиоиди, за да минимизират вредите, които те са причинили или могат да причинят.“ Съдът вече е приемал, че здравните власти не са надхвърлили свободата си на преценка, като са отказали на неизлечимо болни пациенти достъп до определени медикаменти, тъй като са имали за цел да ги предпазят от действия, които може да се окажат вредни за собственото им здраве и живот, независимо че са в терминална фаза на болестта (*Hristozov and Others*, § 122). Това се отнася на още по-силно основание и за настоящия случай, тъй като жалбоподателката не се намира в такова състояние.

129-131. Що се касае до нейната теза, че рисковете от тези субстанции изискват регулиране, а не забрана, Съдът не може да диктува на руските власти начина за решаване на проблема, тъй като те са в по-добра позиция да преценят доколко реалистичен е евентуален контрол за употребата на различни видове опиоиди. Руският закон не предвижда медицински грижи против волята на пациентите и те са свободни да прекъснат лечението и да откажат наблюдение от токсикологичните диспансери. Принуждаването им да се подлагат на такова наблюдение или разследването дали се спазват условията за прием в програмата би представлявало посегателство върху личната автономия, чиято защита жалбоподателката търси. Според Съда руските власти са в по-добра позиция да определят политиката в една толкова деликатна област като борбата с трафика на наркотици, регулирането на пазара им и медицинските грижи за лицата със зависимост, като се има предвид широката им свобода на преценка по въпросите на общественото здраве. И накрая, по довода на жалбоподателката, че заместващото лечение е по-ефективно от конвенционалното, Съдът припомня, че ролята му не е да замести здравните специалисти и отбелязва, че в руските лечебни заведения тя има на разположение медицинска помощ, основана на научния прогрес.

132. „В заключение Съдът намира, че предвид посочените от правителството рискове за общественото здраве, които крие заместващото лечение, от една страна, и от друга страна, индивидуалното положение на жалбоподателката, която има на разположение медицинска помощ, руските власти не са престъпили границите на свободата си на преценка и не са накърнили нейното право на зачитане на личния ѝ живот. Поради това той приема, че не е налице нарушение на чл. 8 от Конвенцията.“

Твърдяното нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 8 от Конвенцията

133-139. Г-н Аношкин и г-жа Абдюшева се оплакват и че забраната на заместващото лечение е дискриминационна поради различното третиране на хронично болните от токсикомании и останалите хронично

болни. Правителството възразява, че употребата на наркотици е забранена и на жалбоподателите е бил известен рискът от действията им. Освен това те имали достъп до всяко лечение, с което разполагат останалите болни, а метадонът и бупренорфинът били забранени на всички в Русия. Съдът припомня, че дискриминацията представлява различно третиране на лица в сравнимо положение, без обективно и разумно оправдание. В случая жалбоподателите сравняват положението си с това на страдащите от диабет, астма или сърдечни заболявания. Те не оспорват твърдението на правителството, че в Русия метадонът и бупренорфинът са забранени и на тези болни. Ето защо, дори и да се допусне, че с оглед на симптомите и стандартите за лечение изброените заболявания са сравними с опиоидната зависимост, от която страдат или са страдали жалбоподателите, не е налице различно третиране и оплакването е явно необосновано.

Твърдяното нарушение на чл. 34 от Конвенцията

140-145. Жалбоподателите се оплакват, че арестът на г-жа Абдюшева и проверките на документи в местоработата на г-н Аношкин след комуникирането на жалбите им са представлявали възпрепятстване на упражняването на правото им на индивидуална жалба. Като се позовава на решенията по други дела срещу Русия, правителството възразява, че разговорът на държавни служители с жалбоподателите е обичайна практика, чиято цел е не да ги притеснява, а да се събере актуална информация, за да се изготви становище до Съда. При разговора на прокурора с г-жа Абдюшева тя отговорила на въпросите без възражения. Арестът ѝ бил заради извършеното административно нарушение смущаване на обществения ред и нямал връзка с жалбата ѝ. Прекарала в полицейското управление 45 минути за подписване на акта. В местоработата на г-н Аношкин била извършена законна проверка за спазване на противопожарните изисквания, насочена не към него, а към работодателя му, също без връзка с жалбата. Жалбоподателите считат, че и в двата случая е ставало въпрос за претекст, за да бъдат сплашени заради жалбите си. Г-жа Абдюшева твърди, че е останала в полицейското управление цялата нощ и била освободена едва

след намесата на адвоката ѝ, който обещал да я отведе в прокуратурата за обяснения.

146-152. Съдът припомня, че преценката дали осъществен от властите контакт с жалбоподател представлява нарушение на чл. 34 се прави с оглед на конкретните факти, и посочва решения, в които не е констатиран такова нарушение при разпит на жалбоподател относно обстоятелствата, дали повод за жалбата му, ако няма доказателства за натиск или сплашване (*Manoussos v. Czech Republic and Germany* (déc.), n° 46468/99, *Vladimir Sokolov v. Russia*, n° 31242/05, §§ 80-82 и др.). При ареста на г-жа Абдюшева тя не е била разпитвана за жалбата си, нито пряко или непряко подтиквана да я оттегли. Подписаният от нея акт и регистърът на полицейското управление потвърждават версията на правителството и тя не ги е оспорила в становището си пред Съда. Относно разпита ѝ от прокурора тя се позовава на цитираното от правителството решение *Konstantin Markin v. Russia* ([GC], n° 30078/06) и твърди, че призоваването при прокурор е форма на сплашване. Жалбоподателят по това дело обаче е поддържал, че е схванал като сплашване посещението от прокурор в дома му и не би било така, ако прокурорът го беше призовал. Именно това е сторено в случая и жалбоподателката се е явила доброволно. Личното ѝ усещане, продиктувано от нейния по думите ѝ „органичен страх от полицията“, не дава основание на Съда да приеме разговора ѝ с прокурора, при който е била придружена от адвоката си и никой от тях не е направил възражения, за форма на сплашване, а още по-малко за подтикване да оттегли жалбата си. Съдът не вижда такова основание и в подозренията на г-н Аношкин, че проверката в местоработата му е била свързана с неговата жалба, при липсата на данни за упражнен натиск. Поради това той приема, че държавата не е нарушила задълженията си по чл. 34 от Конвенцията.

Твърдяното нарушение на чл. 3 от Конвенцията, самостоятелно и във вр. с чл. 14

153-157. Според жалбоподателите отказът на руските власти да им осигурят заместващото лечение представлява третиране в нарушение на чл. 3. Според г-н Курманаев-

ски неефикасното конвенционално лечение обуславяло връщанията му към наркотиците и го излагало на смъртен риск поради свръхдоза или лошо качество на нелегалните наркотици. Г-н Аношкин и г-жа Абдюшева виждат в този отказ дискриминационно различно третиране на хронично страдащите от токсикомания и от други болести като инсулинозависим диабет или рак. Въпреки че това оплакване не е комуникирано на правителството за становище, специалният докладчик на ООН относно изтезанията е представил бележки по въпроса, според които лечението чрез заместване на опиоидите с метадон и бупренорфин е ключов компонент на лечението на зависимостта и абсолютната му забрана представлява изтезание и нечовешко и унижително отношение. Той счита, че чл. 3 налага на Русия позитивното задължение да защити зависимите към опиоиди лица, които изпитват силни страдания и унижение (подобно на *Opuz v. Turkey*, n° 33401/02, § 159), а Единната конвенция на ООН от 1961 г. я задължава да осигури достъп до съдържащи наркотични вещества медикаменти за медицински и научни цели. Отказът ѝ да разреши заместващо лечение поставял опиоидно зависимите в риск от тежки заболявания и преждевременна смърт.

158-164. Съдът припомня, че чл. 3 налага основно негативно задължение, но се прилага, при по-висок праг, и в случаи, когато властите са отговорни за изостряне или риск от изостряне на страданията поради заболявания. Аспект на позитивните задължения на държавата е вземането на мерки за защита на уязвими лица, като жертвите на домашно насилие, срещу тежки посегателства, в т.ч. от страна на частни лица (цитираното *Opuz*), но жалбоподателите не се оплакват от физическо насилие. Тъй като разполагат с медицинска помощ в Русия, положението им е различно и от това на лишени от здравни грижи задържани лица или на тежко болни, които в случай на депортиране рискуват бързо и драстично влошаване поради липсата на адекватни грижи в страната, където са изпратени, или на хероинозависимо лице, на което при лишаването му от свобода е отказано заместващо лечение, каквото е следвало до този момент (*Wenner*). Положението се доближава до разгледаното по делото

Hristozov and Others, доколкото и в двата случая на жалбоподателите е отказано лечение със забранени вещества, което те смятат за необходимо. По това дело Съдът е приел, че оплакването за нарушение на чл. 3 се основава на тълкуване, което придава на понятието за нечовешко или унижително отношение обхват, по-широк от действителния, и че не е достигнат прагът на суровост, при който може да се приеме наличието на такова отношение. Освен това Съдът е подчертал, че чл. 3 не задължава страните по Конвенцията да намалят несъответствията между нивата на здравно обслужване, съществуващи в отделните държави (§§ 113-115). Съдът счита, че тези разсъждения се отнасят и за настоящия случай и че сам по себе си отказаният на жалбоподателите достъп до желаните медикаменти не нарушава чл. 3.

165-168. При все това лицата в абстинентно състояние понасят остри страдания, които не са предизвикани от действия на властите, а са естествена последица от опиоидната зависимост. Съдът отбелязва, че в руските болници се предлага медикаментозно асистирано лечение за това състояние и жалбоподателите не сочат случаи то да им е отказано или да е било толкова неефикасно, че да са изпитали страдания, достигащи прага по чл. 3. Положението им може да се сравни с това на болните от рак в терминална фаза, които имат достъп до опиати, но и в двата случая за страданията се вземат медицински мерки, без дискриминация. И накрая, жалбоподателите виждат нарушение на чл. 3 поради презрението на обществото към зависимите от наркотици, на което обръща внимание и специалният докладчик. Съдът смята, че подобно укори-мо отношение от страна на членове на медицинския персонал или на обществото трудно може да се вмени на държавата. Няма данни тя да е подклаждала такова, нито жалбоподателите обясняват как разрешаването на метадона би го променило. Така Съдът не може да направи заключение от кого е предизвикано унижение, както и дали твърдяното поведение може да бъде вменено на държавата поради действия на нейни служители или пък изисква реакция от нейна страна по силата на позитивните ѝ задължения. Съдът отхвърля оплакването като явно необосновано.

Решението е подписано с особено мнение от съдия Келер, която подчертава голямото значение на делото, видно и от множеството становища на трети лица в подкрепа на жалбоподателите, и намира, че чл. 8 е нарушен по отношение на г-жа Абдюшева. По нейно мнение мнозинството е ограничило предмета на разглеждане, за да избегне произнасяне по чувствителен въпрос – че забраната на заместващото лечение се дължи на твърдяната негова неефикасност; не е изяснило достатъчно основанието на извода си за липса на европейски консенсус, като е споменало само решението *Wenner* и становището на правителството, което е неточно, тъй като Германия и Швейцария разрешават спорните вещества, и така не може да се направи сравнение между законодателните рамки на страните членки; неоснователно е определило свободата на преценка по въпроса като широка, тъй като се касае за ядрото на личния живот, и още повече при липсата на убедителни данни, че не е налице консенсус относно ефикасността на заместващото лечение. Съдия Келер счита, че абсолютният характер на забраната я прави непропорционална, както Съдът е приемал в сходни случаи, дори и при широка свобода на преценка. По нейно мнение Съдът е следвало да обяви за допустими оплакванията на другите двама жалбоподатели по чл. 8, тъй като въпреки ремисията им тяхното здравословно състояние е влошено поради употребата на опиоиди и

последниците ѝ, което е могло да бъде избегнато със заместващо лечение. Тя не се съгласява и с извода за недопустимост на оплакванията по чл. 3, като намира за неуместно сравнението с делото *Hristozov and Others*, по което става въпрос за експериментално лечение, докато правителството не спори, че заместващото лечение намалява страданията при спиране на употребата, които са предмет на оплакването, и този аспект на лечението не е нито експериментален, нито несигурен. Съдията изтъква и че страданията в резултат на забраната на спорните вещества, описани и от специалния докладчик на ООН, са по-остри и продължителни в сравнение с такива, които Съдът е приемал за достигащи прага по чл. 3. Според нея самата забрана на метадона и бупренорфина е достатъчна за да се приеме, че държавата е отговорна за страданията, които не са естествен резултат от спирането на употребата, а от наложеното от Русия отвикване на базата на абстиненцията, което жалбоподателите не биха избрали, ако тази забрана не съществуваше. Съдия Келер изтъква и че според изложението на руското законодателство бупренорфинът може да се използва за медицински цели, макар да е забранен за лечение на токсикомании, т.е. заключението на мнозинството за недопустимост на оплакването по чл. 14 във вр. с чл. 8 е направено на погрешна фактическа основа.

6. СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ, НА СЪВЕЩТА И НА РЕЛИГИЯТА, НА СЪБРАНИЯТА И НА СДРУЖАВАНЕ

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Свободата на изразяване трябва да бъде осигурена дори и в трудовите взаимоотношения. Съдилищата са решили спора относно уволнението на жалбоподателя заради публикации на уебсайта му за споделяне на професионални знания и информация изцяло с оглед на договорните му правоотношения с частната банка – негов работодател, като са пренебрегнали позоваването му на свободата на изразяване. Унгарските власти не са изпълнили позитивните си задължения по чл. 10 от Конвенцията, тъй като не са успели да докажат, че отхвърлянето на жалбата му срещу уволнението е било основано на справедлив баланс между неговото право на свобода на изразяване, от една страна, и правото на защита на легитимните търговски интереси на работодателя, от друга.

Решение по делото [Herbai v. Hungary](#) (no. 11608/15)

Фактите: Жалбоподателят работел като експерт по управление на човешките ресурси в частна банка. Съгласно нейния етичен кодекс той бил задължен да не разпространява информация, свързана с дейността и управлението ѝ. Жалбоподателят създал уебсайт за споделяне на знание и събития в сферата на управлението на човешките ресурси, на който той бил

представен като експерт в голяма национална банка, без да се уточнява коя. На уебсайта били публикувани две статии, едната от които написана от него. След месец жалбоподателят бил уволнен за нарушение на изискванията за поверителност. Според банката поведението му при извършването на образователна дейност нарушавало нейните икономически интереси, а и поради заеманата длъжност му била известна информация, чието публикуване би накърнило стопанските ѝ интереси. Жалбата му срещу заповедта за уволнение била отхвърлена от съда. Върховният съд потвърдил първоинстанционното решение, като заключил, че сходството между уебсайта и работата на жалбоподателя като служител в банката показва намерение да споделя придобити там знания по въпроси, относими към функциите му. Жалбоподателят се оплакал пред Конституционния съд (КС), че съдилищата не са взели предвид свободата му на изразяване. КС отхвърлил жалбата с мотиви, че тази свобода се отнася само до въпроси от обществен интерес, какъвто не съществувал при информация от професионален характер, насочена към тесен кръг експерти.

Решението:

22. Жалбоподателят се оплаква, че уволнението му е нарушило неговото право на свобода на изразяването, защитено по чл. 10 от Конвенцията.

23-28. По допустимостта на оплакването правителството поддържа, че конституционната жалба е ефективно средство за защита и КС е разгледал твърденията на жалбоподателя в съответствие с установените в практиката на Съда стандарти. Жалбоподателят не се съгласява. Съдът отбелязва, че конституционната жалба е изчерпана като средство за защита. Доколкото възраже-

нието на правителството може да се разбира в смисъл, че жалбоподателят е изгубил статуса си на жертва на твърдяното нарушение, Съдът го намира за неоснователно, тъй като според КС неговите действия и публикуваните статии не са защитени от разпоредбата на основния закон относно свободата на изразяване, т.е. решението му не съдържа признание на твърдяното нарушение, нито подходящо възмездяване.

29-34. По съществуването на оплакването жалбоподателят твърди, че публикуваните на уебсайта статии са повдигали въпроси от професионален и обществен интерес във връзка с измененията в уредбата на данъка върху доходите, засягащи много хора. Статиите поставяли тези въпроси общо и не съдържащи поверителни сведения от неговия работодател, нито конкретна информация за работата му в банката, с оглед на целта на сайта като форум за дискусия и споделяне на най-общи познания в материята. Националните съдилища игнорирали аргументите му, че е упражнявал свободата си на изразяване в обществен интерес, и се задоволили да констатират нарушение на договорните му задължения. Правителството твърди, че уволнението на жалбоподателя не е нарушило гарантираното му от чл. 10, § 1 от Конвенцията право. Както приел КС, дейността му не допринасяла за дискусия по въпроси от обществен интерес и следователно не се ползвала от закрилата на свободата на изразяване. Във всеки случай КС разгледал жалбата му в съответствие с практиката на Съда.

35-38. Съдът припомня, че принципите, установени в практиката му относно свободата на изразяване, са обобщени в решението по делото *Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others v. Bosnia and Herzegovina* (GC) (no. 17224/11, §§ 5-77). По редица жалби на служители в публичния сектор той е приемал, че чл. 10 е приложим в контекста на трудовите отношения изобщо (напр. *Kudeshkina v. Russia*, no. 29492/05, § 85). Съдът е приемал също така, че чл. 10 е приложим в случаите на трудови взаимоотношения по частното право и че държавата има позитивното задължение да защитава правото на свободно изразяване дори и в отношенията между частни лица (*Heinisch v. Germany*, no. 28274/08, § 44). Съдът

припомня, че позитивните и негативните задължения на държавата не се поддават на точно разграничаване, но и в двата случая трябва да бъде постигнат справедлив баланс между засегнатите интереси, като се отчита свободата на преценка, с която се ползва държавата и която е широка що се отнася до изразяването в търговската сфера (*Ashby Donald and Others v. France*, no. 36769/08, § 39). Възможно е някои легитимни в друг контекст проявления на свободата на изразяване да бъдат нелегитимни, когато става въпрос за трудовите правоотношения, в които се изисква взаимно доверие.

39-40. В настоящия случай мярката, от която се оплаква жалбоподателят, е взета от частна банка и е потвърдена от съдилищата, поради което Съдът следва да разгледа жалбата му в светлината на позитивните задължения на държавата по чл. 10, като установи доколко адекватно унгарските съдилища са охранили правото му на свободно изразяване в контекста на трудовите отношения и са балансирани това право и правото на работодателя му на защита на неговите търговски интереси. Факторите, които Съдът намира за относими при преценката в случая, са естеството на изразяването, мотивите на автора, евентуално причинената на работодателя вреда и строгостта на наложената санкция.

41-43. Относно естеството на изразяването КС е приел, че не се касае за въпроси от обществен интерес, попадащи под закрилата на свободата на изразяване. Съдилищата не са отrekli приноса на публикациите към дебата по данъчни въпроси, но са отдали значение на търговския им характер и са намерили, че са адресирани до ограничен кръг професионалисти и не засягат пряко обществото като цяло. Съдът е приемал обаче, че подобна информация не може да се изключи от обхвата на чл. 10, който не е ограничен до определен тип информация и идеи или форми на изразяване. „С други думи, защитата на правото на свободно изразяване на работното място не е ограничена до коментари, които допринасят по очевиден начин към дебати по обществено важен въпрос.“ Поради това Съдът не споделя извода на КС.

44-49. Съдът е приемал, че мотиви като лични оплаквания и конфликти или очакване за лична облага не оправдават висока степен на защита (*Kudeshkina*, § 95). Унгарските съдилища обаче не са намерили жалбоподателят да е бил воден от подобни мотиви. Целта е била да се сподели знание, свързано с упражняването на определена професия. Що се отнася до нанесената вреда, ако такава е налице, Върховният съд е приел самия факт, че на сайта жалбоподателят е представен като експерт и е публикувал статия относно управлението на човешките ресурси, отразяваща придобит чрез работата му опит, за достатъчен да обоснове заключение, че е действал във вреда на своя работодател. Съдът намира, че нито работодателят, нито Върховният съд са се опитали да обосноват по какъв начин споделената информация е могла да нанесе вреда на търговските интереси на банката. И накрая Съдът отбелязва, че наложената санкция е значителна и въобще не са обсъдени други, по-леки мерки.

50-51. В обобщение Съдът отново подчертава, че упражняването на правото на свобода на изразяване трябва да бъде осигурено дори и във взаимоотношенията между работодател и работник. В настоящия случай съдилищата не са извършили надлежно балансиране на засегнатите интереси. Трудовият спор е бил решен по същество изцяло с оглед на договорните правоотношения на жалбоподателя с банката и неговото позоваване на свободата му на изразяване е останало без какъвто и да било резултат. Националните власти не са успели да докажат, че отхвърлянето на жалбата му срещу уволнението е било основано на справедлив баланс между неговото право на свобода на изразяване, от една страна, и правото на защита на легитимните търговски интереси на работодателя, от друга. Следователно те не са изпълнили позитивните си задължения по чл. 10 от Конвенцията и е налице нарушение на тази разпоредба.

7. ЗАЩИТА НА СОБСТВЕНОСТТА

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ
БЪЛГАРИЯ

В нарушение на чл. 1 от Протокол № 1 националните съдилища не са се убедили, че обезпечителните мерки, наложени на основание чл. 72, ал. 1 от НПК, няма да причинят вреди, по-големи от неизбежно произтичащите от такива мерки. В производството по искането на жалбоподателя за отмяна на обезпечителните мерки съдилищата не са разгледали довода му, че е необходим достъп до поне част от изцяло запорираните негови и на съпругата му средства, за да посрещат медицинските разходи за сина им, който е с тежки увреждания. Като отбелязва липсата на законова уредба на ситуации като разглежданата, за разлика от ограниченията по чл. 45, ал. 2 и чл. 47, ал. 3 от НК (които според съдебната практика не са се прилагали в хипотезата на чл. 72, ал. 1 от НПК) и от приетия през 2005 г. Закон за отнемане в полза на държавата на имущество, придобито от престъпна дейност, Съдът намира, че положението е несъвместимо с изискването на чл. 1 от Протокол № 1 засегнатите от подобни мерки лица да имат на разположение процедури, позволяващи постигането на справедлив баланс между техните права и обществения интерес.

Решение по делото [Apostolovi v. Bulgaria \(no. 32644/09\)](#)

Съдът установява нарушение на чл. 1 от Протокол № 1 поради липсата на справедлив баланс между необходимостта от защита на притежанията на дружеството жалбоподател и изискванията на общия интерес. Като е постановил отнемане в полза на държавата на камионите, послужили за контрабанда (един от които собствен на дружеството, а другите два взети от него на лизинг), националният съд не е преценил дали са изпълнени условията на чл. 242, ал. 8 от НК, и по-специално стойността на отнетото превозно средство да съответства на тежестта на престъплението, нито дали дружеството е било или е трябвало да бъде наясно с извършената от шофьорите му контрабанда. Освен това дружеството жалбоподател не е имало възможност да оспори отнемането на камионите в наказателното производство срещу шофьорите.

Решение по делото [Dumagas Transport S.A. v. Bulgaria \(no. 59271/11\)](#)

- **ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ**

Отказът дружеството жалбоподател да бъде обезщетено за закланите 253 глави засегнати от бруцелоза говеда, мотивиран с неспазването от негова страна на редица санитарни разпоредби, не съставлява прекомерна тежест и нарушение на чл. 1 от Протокол № 1 към Конвенцията, с оглед на значението на борбата с болестите по животните и свободата на преценка, с която държавите разполагат в това отношение.

Решение по делото [S.A. Bio d'Ardennes c. Belgique](#)

Фактите: През 1998 г. жалбоподателят – белгийско ООД, производител на говеждо месо, закупил говеда с португалски произход за едно от двете си стопанства. През същата и следващата година абортирани телета не били изследвани и обявени във ветеринарната инспекция. През 2000 г. говеда били прехвърлени в другото стопанство на дружеството. По-късно същата година ветеринарният инспектор го уведомил за наличието на огнище на бруцелоза в двете стада и издал заповед за клане на общо 177-те глави добитък в стопанствата, която била изпълнена. Той предупредил дружеството и че едното от пасищата му може да се използва само след потвърдено от ветеринарната инспекция изпълнение на предписаните санитарни мерки, но жалбоподателят вкарал нови 76 глави добитък на пасището, които също били иззети и заклани, след установяването на този факт. През юни 2000 г. ограничителните мерки били вдигнати.

След месец компетентната служба, чийто правоприменик по-късно станала Федералната агенция за сигурност на хранителната верига (Агенцията), отказала да плати поисканото от жалбоподателя обезщетение за закланите 253 глави добитък, на основание Кралския декрет от 6 декември 1978 г. за борба с бруцелозата по говедата, поради множеството извършени от него нарушения,

довели или могли да доведат до разпространение на заразата, в т.ч. сред работниците.

Жалбоподателят предявил срещу държавата иск за вредите вследствие на клането, като твърдял, че те се дължат на нейни пропуски, както и че държавната политика на систематично клане на животни без обезщетяване е непропорционална намеса в неговото право на собственост и икономическите му интереси, охранени с чл. 1 от Протокол № 1 към Конвенцията. Жалбоподателят привлякъл по делото и оторизираната асоциация за борба с болестите по животните *Dierengezondheidszorg Vlaanderen (DGZ)*, като твърдял, че ако беше изпълнила задължението си да му предостави информация, не би закупил говедата. Съдът отхвърлил всички претенции. Приел, че Агенцията не е допуснала грешки и е спазила законовите разпоредби, както и че отказът за обезщетяване е оправдан с оглед на множеството нарушения, извършени от жалбоподателя. Съдът констатирал пропуск на DGZ, но не намерил причинна връзка с вредите. По отношение на чл. 1 от Протокол № 1 преценил, че не става въпрос за отнемане на притежания, тъй като жалбоподателят останал собственик на животните и можел да ги продаде като месо. Решенията на Агенцията били законни и в обществена полза. Отказът за обезщетяване бил свързан с поведението на дружеството и съразмерен предвид сериозността на проблема с бруцелозата. Апелативният съд потвърдил решението. Касационният съд го отменил в частта му за отговорността на DGZ и върнал делото на апелативния съд, който приел, че загубата на 27 говеда е резултат от нейна грешка, и я осъдил да заплати на дружеството обезщетение в размер на стойността им, 29 058 евро. Жалбоподателят и DGZ сезирали касационния съд, но преди произнасянето му постигнали спогодба за изплащане на 55 000 евро обезщетение за загубата на 62 глави добитък.

Решението:

33. Дружеството жалбоподател твърди, че отказът да бъде обезщетено за загубата на добитъка съставлява непропорционална намеса в правото му на мирно ползване на притежанията, в нарушение на чл. 1 от Протокол № 1 към Конвенцията.

34-37. По допустимостта на оплакването Съдът отхвърля възражението за неизчерпано вътрешноправно средство за защита. Ако е използвано едно подходящо средство, не се изисква използването и на алтернативно средство, което преследва на практика същата цел (напр. *Micallef v. Malta* [GC], no. 17056/06, § 58).

38-43. По съществуването на оплакването жалбоподателят твърди, че клането на говедата представлява лишаване от собственост по смисъла на второто изречение на чл. 1, ал. 1 от Протокол № 1, тъй като де факто довело до пълното им унищожаване, както и че те представляват негово „оръдие на труда“, на което се дължи по-голяма защита. Поради това липсата на обезщетение водела до прекомерно засягане на правата му, въпреки извършените от него нарушения. Правителството твърди, че се касае за контрол върху ползването на притежанията, тъй като жалбоподателят останал собственик на говедата и могъл да продаде месото. Отказът да бъде обезщетен се дължал на собствените му нарушения и бил предвидим. Говедата не били „оръдие на труда“ по смисъла на практиката на Съда и във всеки случай клането им не било в състояние да попречи на жалбоподателя да упражнява дейността си.

44. Съдът припомня, че при всички предприемани от държавата мерки, в т.ч. за контрол върху ползването на притежанията, трябва да е налице разумна връзка на пропорционалност между използваните средства и преследваната „леgitимна цел“ в „обществен интерес“. Това е смисълът на понятието „справедлив баланс“ между изискванията на обществения интерес и на защитата на основните индивидуални права. Държавата има известна свобода на преценка както относно избора на средства, така и относно решението дали последствията са оправдани (напр. *G.I.E.M. S.R.L. and Others v. Italy* [GC], nos. 1828/06 и др., § 293).

45-49. Според дружеството полученото след подаването на жалбата обезщетение от DGZ не променя оплакването му. Правителството не обсъжда въпроса. Страните не спорят, че е налице засягане на собствеността. Относно естеството му Съдът припомня, че е приемал клането на овце с цел да се предотврати епидемия от шап за съставляващо контрол

върху ползването на притежанията (*Chagnon et Fournier c. France*, nos. 44174/06, 44190/06, § 36). Следователно намесата попада в обхвата на чл. 1, ал. 2 от Протокол № 1.

50-56. По въпроса дали тя е била оправдана Съдът отбелязва, че страните не спорят относно законността на мярката и на отказа за обезщетяване, нито относно легитимната им цел, а единствено относно пропорционалността. В случаите на контрол върху ползването на притежанията липсата на обезщетение е един от факторите при преценката за спазване на справедлив баланс, но сама по себе си тя не съставлява нарушение на чл. 1 от Протокол № 1 (*Depalle c. France* [GC], no. 34044/02, § 91). За да прецени дали с клането на животните без изплащане на обезщетение при конкретните обстоятелства е постигнат такъв баланс между обществен интерес и правата на жалбоподателя, или той е понесъл прекомерна тежест, Съдът отбелязва, че предвиденото обезщетение за клане на засегнати от бруцелоза животни е отказано поради нарушения на дружеството, които то не отрича. Такъв отказ е изрично предвиден в декрета. Националните съдилища са приели намесата за оправдана с оглед на прилаганите и от Съда критерии. Нищо в техните мотиви не навежда на заключение, че решенията им са произволни или очевидно неразумни. Съдът отчита и платеното от DGZ обезщетение. Той отбелязва, че за защита на общественото здраве и безопасността на храните на територията им, държавите разполагат с известна свобода на преценка при определяне на санкциите за нарушения на санитарните разпоредби, в зависимост от рисковете, които поражда неспазването им, и естеството на болестите по животните. Отговорът на въпроса дали говедата съставляват „оръдие на труда“ съгласно тълкуването на Съда (*Lallement c. France*, no. 46044/99) в случая не променя изводите му. Жалбоподателят не твърди да е било възможно или прекомерно трудно да продължи да упражнява дейността си.

57-58. С оглед на значението на борбата с болестите по животните и свободата на преценка, с която държавите разполагат в това отношение, дружеството не е понесло прекомерна тежест вследствие на отказа да бъде обезщетено и не е извършено нарушение на чл. 1 от Протокол № 1.

8. ДРУГИ ПРАВА

1) Член 6 от Директива 2011/92/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 13 декември 2011 г. относно оценката на въздействието на някои публични и частни проекти върху околната среда трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска държава членка да провежда дейностите по участие на обществеността в процеса на вземане на решения във връзка с даден проект на равнище седалище на компетентния регионален административен орган, а не на равнище общинска единица по местонахождение на този проект, когато приложената конкретна процедура не осигурява ефективно спазване на правата на заинтересованата общественост, което националната юрисдикция следва да провери.

2) Членове 9 и 11 от Директива 2011/92 трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат правна уредба като разглежданата в главното производство, която води до това на членове на заинтересованата общественост да се предостави срок за подаване на жалба, който започва да тече от оповестяването в интернет на разрешение за осъществяване на проект, когато тези членове на заинтересованата общественост не са имали предварително подходяща възможност да се информират за процедурата за даване на разрешение за осъществяване съгласно чл. 6, § 2 от тази директива.

Решение на СЕС по [дело C-280/18](#)

1) Като е въвела с чл. 13, т. 1—3 от Закона за изменение на Закона за организацията на общите съдилища и някои други закони от 12 юли 2017 г. различна пенсионна възраст за жените и за мъжете съдии от полските общи съдилища и от Върховния съд, Полша, и за полските прокурори, Република Полша не е изпълнила задълженията си по чл. 157 ДФЕС, както и по чл. 5, б. а) и чл. 9, § 1, б. е) от Директива 2006/54/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 5 юли 2006 г. за прилагането на принципа на равните възможности и равното третиране на мъжете и жените в областта на заетостта и професиите.

2) Като е предоставила на министъра на правосъдието (Полша), съгласно чл. 1, § 26, б. б) и с) от Закона за изменение на Закона за организацията на общите съдилища и някои други закони от 12 юли 2017 г., правомощието да разрешава или не продължаване на изпълнението на функциите на съдиите от полските общи съдилища след навършване на новата пенсионна възраст от посочените съдии, както е намалена с чл. 13, § 1 от същия закон, Република Полша не е изпълнила задълженията си по чл. 19, § 1, втора алинея ДЕС.

Решение на СЕС по [дело C-192/18](#)

1) Член 7, § 1 от Директива 2003/88/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 4 ноември 2003 г. относно някои аспекти на организацията на работното време трябва да се тълкува в смисъл, че допуска национални разпоредби и колективни трудови договори, които предвиждат предоставянето на дни платен годишен отпуск над предвидения в посочената разпоредба минимален период от четири седмици, като изключват възможността за прехвърляне на тези дни отпуск поради заболяване.

2) Член 31, § 2 във връзка с чл. 51, § 1 от Хартата на основните права на Европейския съюз трябва да се тълкува в смисъл, че не се прилага при наличието на такива национални разпоредби и колективни трудови договори.

Решение на СЕС, голям състав, по [съединени дела C-609/17 и C-610/17](#)

Фондация „Български адвокати за правата на човека“

Гр. София 1000
Ул. „Гурко“ № 49, вх. А, ет. 3
Тел./Факс. : 02/980 39 67

e-mail: hrlawyer@blhr.org

www.blhr.org

Редактор на броя *Анна Гаврилова-Анчева*

Подбор на решенията на ЕСПЧ *Здравка Калайджиева*

За изготвянето на броя допринесоха и *София Разбойникова,*
Диляна Гитева, Диляна Маркова, Искър Искъров, Христо Пешев.

E-mail за връзка: hrlawyer@blhr.org

© Всички права запазени

Публикуваният текст не обвързва Европейския съд по правата на човека, Съвета на Европа или Съда на Европейския съюз.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на фонд „Активни гражданска България“ по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация „Български адвокати за правата на човека“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на фонд „Активни гражданска България“.